

KONSERVATORSKI NAČRT

ZA PRENOVO GLAVNEGA TRGA IN ROZMANOVE ULICE V ZGODOVINSKEM JEDRU NOVEGA MESTA

Mapa 01

naročnik:

Mestna občina Novo mesto, Seidlova cesta 1, 8000 Novo mesto

ime enote, EŠD-evidenčna številka dediščine:

- Novo mesto - Mestno jedro, EŠD 492
- Novo mesto - Arheološko najdišče Mestno jedro-Kandija, EŠD 493
- Novo mesto - Kandijski most čez reko Krko, EŠD 8746
- Novo mesto - Mestna četrt Kandija, EŠD 14633
- Novo mesto - Spomenika Janezu Trdini in Dragotinu Ketteju, EŠD 8681
- Novo mesto - Spomenik obešenima na Glavnem trgu, EŠD 8720
- Novo mesto - Vodnjak na Glavnem trgu, EŠD 8685
- Novo mesto - Spomeniški kompleks Na vratih, EŠD 8722

izdelovalec:

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Restavratorski center, Poljanska 40, 1000 Ljubljana

Štev. kons. načrta in izvoda, kraj izdelave, datum

Št. 09/2014KN, izvod: 1, Ljubljana, maj 2014

Številka evidentirana pri izdelovalcu, kraj in datum izdelave

Št. 09/2014KN, Ljubljana, maj 2014

01-1 Osnovni podatki

Naročnik:

Mestna občina Novo mesto
Seidlova cesta 1, 8000 Novo mesto

Ime enote iz registra nepremične kulturne dediščine, EŠD – evidenčna številka enote:

Novo mesto - Mestno jedro, EŠD 492
Novo mesto - Arheološko najdišče Mestno jedro-Kandija, EŠD 493
Novo mesto - Kandijski most čez reko Krko, EŠD 8746
Novo mesto - Mestna četrt Kandija, EŠD 14633
Novo mesto - Spomenika Janezu Trdini in Dragotinu Ketteju, EŠD 8681
Novo mesto - Spomenik obešenima na Glavnem trgu, EŠD 8720
Novo mesto - Vodnjak na Glavnem trgu, EŠD 8685
Novo mesto - Spomeniški kompleks Na vratih, EŠD 8722

Izdelovalec:

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije,
Restavratorski center, Poljanska 40, 1000 Ljubljana

podpis in žig

Štev. kons. načrta in izvoda, kraj izdelave, datum

Št. 09/2014KN, izvod: 1, Ljubljana, maj 2014

Številka evidentirana pri izdelovalcu, kraj in datum izdelave

Št. 09/2014KN, Ljubljana, maj 2014

01-2 Kazalo

Analični del:

Mapa 1

01-2 Kazalo	03
01-3 Podatki o izdelovalcih	04
01-4 Splošni podatki o spomeniku	05
01-5 Uvod	06
01-6 Razumevanje spomenika in njegovih vrednot	19
01-7 Družbeni pomen spomenika	91
01-8 Ranljivost in ogroženost spomenika	108

Izvedbeni del:

01-9 Usmeritve za celostno ohranjanje spomenika	110
01-10 Viri in literatura (izbor)	177

01-3 Podatki o izdelovalcih kons. načrta

Izdelovalec:

<i>Izdelovalec:</i>	<i>ZVKDS Restavratorski center, žanj Jernej Hudolin, univ. dipl. inž. arb.</i>	podpis
<i>Nosilec projekta:</i>	<i>Tomaž Golob, univ. dipl. umet. zgod.</i>	podpis
<i>Delovna skupina:</i>		
<i>Arhitektura, nosilec sklopa:</i>	<i>Dipl.-Ing. (FH) Danijela Dobrina, M.A. (Univ. Bamberg) ZRN</i>	podpis
<i>Umetnostna zgodovina, nosilec sklopa:</i>	<i>Tomaž Golob, univ. dipl. umet. zgod.</i>	podpis
<i>Krajinska arhitektura, nosilec sklopa:</i>	<i>Mitja Simič, univ. dipl. inž. kraj. arb.</i>	podpis

Avtorske pravice: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije

Vse pravice pridržane. Za vsakršno uporabo besedil, načrtov in fotografij izven namena, za katerega je bil izdelan konservatorski načrt, je potrebno pridobiti soglasje izdelovalca.

01-4 Splošni podatki o spomeniku

01-4.1 EŠD	
01-4.2 ime enote	<p>Novo mesto - Mestno jedro, EŠD 492</p> <p>Novo mesto - Arheološko najdišče Mestno jedro-Kandija, EŠD 493</p> <p>Novo mesto - Kandijski most čez reko Krko, EŠD 8746</p> <p>Novo mesto - Mestna četrt Kandija, EŠD 14633</p> <p>Novo mesto - Spomenika Janezu Trdini in Dragotinu Ketteju, EŠD 8681</p> <p>Novo mesto - Spomenik obešenima na Glavnem trgu, EŠD 8720</p> <p>Novo mesto - Vodnjak na Glavnem trgu, EŠD 8685</p> <p>Novo mesto - Spomeniški kompleks Na vratih, EŠD 8722</p>
01-4.3 občina	Novo mesto
01-4.4 katastrska občina	k.o. 1456 Novo mesto in k.o. 1483 Kandija
01-4.5 parcelna številka	več parcel
01-4.6 lastnik	več lastnikov
01-4.7 upravljavec	več upravljavcev
01-4.8 naročnik konservatorskega načrta	Mestna občina Novo mesto, Seidlova cesta 1, 8000 Novo mesto
01-4.9 nosilec posega	ZVKDS Restavratorski center, Poljanska 40, 1000 Ljubljana
01-4.10 pristojna strokovna služba	OE Novo mesto
01-4.11zanjo: vodja OE	Dr. Robert Peskar, univ. dipl. umet. zgod.
01-4.12 konservatorski nadzor	Tomaž Golob, univ. dipl. umet. zgod.

01-5 Uvod

01-5.1 Kratka obrazložitev vzrokov, namena in ciljev izdelave konservatorskega načrta

Mestna občina Novo mesto v letu 2013 izvaja prenovu komunalne infrastrukture in cestišča na Kandijski cesti, sočasno pa načrtuje prenovu komunalne infrastrukture tudi na območju Glavnega trga, Pugljeve ulice in dela Rozmanove ulice. Mestna občina Novo mesto bo z namenom pridobitve najustreznejše variante prenove območja, tako z urbanističnega, arhitekturnega, varstvenega, gradbenotehničnega in ekonomskega vidika, izbrala najmanj tri ponudnike storitev arhitekturnega projektiranja, ki bodo izdelali idejne zasnove za parterno prenovu območja urejanja.

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto, je za potrebe prenove komunalne infrastrukture in cestišča na Kandijski cesti (R2-419/1203 Soteska – Novo mesto od km 13.374 do km 14.200 – Kandijska cesta v Novem mestu) s strani Mestne občine Novo mesto pooblaščenemu izdelovalcu projektne dokumentacije, podjetju GPI d.o.o., Ljubljanska cesta 26, 8000 Novo mesto, izdal sledeče kulturnovarstvene pogoje in kulturnovarstveno soglasje:

- kulturnovarstvene pogoje št. NM-69/2001-TG z dne 19. 2. 2010;
- dopolnjene kulturnovarstvene pogoje št. NM-69/2001-TG z dne 22. 7. 2010;
- kulturnovarstveno soglasje št. 35105-0027/2012/2 z dne 3. 12. 2012.

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto, je za potrebe hidravlične izboljšave kanalizacijskega omrežja in arheološke raziskave na območju Glavnega trga, Pugljeve ulice in dela Rozmanove ulice s strani Mestne občine Novo mesto pooblaščenemu izdelovalcu projektne dokumentacije, podjetju ACER Novo mesto d.o.o., Šentjernejska cesta 43, 8000 Novo mesto, izdal sledeče kulturnovarstvene pogoje:

- kulturnovarstvene pogoje št. 35105-0521/2013/2 z dne 11. 7. 2013;
- kulturnovarstvene pogoje št. 35105-0521/2013/4 z dne 23. 7. 2013.

Ker bo po izvedenih arheoloških raziskavah in rekonstrukciji komunalne infrastrukture na območju Glavnega trga, Pugljeve ulice in dela Rozmanove ulice potrebna sanacija prekopanih javnih površin, se je Mestna občina odločila, da bo pristopila k celoviti prenovi uličnega parterja na omenjenem območju in je v ta namen tudi naročila Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije izdelavo konservatorskega načrta.

Zadnja celovita prenova omenjenih odprtih javnih površin je bila izvedena pred šestdesetimi leti (1953) po načrtih arhitekta in konservatorja Marjana Mušiča zaradi novih prometnih in komunalnih potreb. Novo mesto se je od tedaj razvijalo izven svojih zgodovinskih meja proti okoliškim vsem. Zaradi demografskih, socialnih in gospodarskih sprememb je mesto postajalo vedno bolj skupek različnih in med seboj nepovezanih urbanih prostorov in vsebin s porušeno koeksistenco med zgodovinsko tradicijo in identitetno kontinuiteto.

Prenova mestnega jedra je potrebna, ker smo v Novem mestu tako pri objektih kot območjih kulturne dediščine ugotovili identitetna in razvojna neravnovesja. Pogoji za uspešnost prenove so zagotovljena sredstva, programi in kakovostna komunikacija med deležniki ob vsaj minimalnem strinjanju o metodah in ciljih prenove.

Prenovo lahko opredelimo kot sklop gospodarskih, pravnih, socialnih, arhitekturnih, v primeru naselbinske dediščine pa tudi urbanističnih in ekoloških ukrepov za izboljšanje stanja grajenih struktur in njihove prilagoditve novim programom. Pri prenovi zgodovinskih mestnih območij pa je cilj tudi izboljšanje življenjskih razmer ob hkratnem ohranjanju identitete tako mesta kot celote kot posameznih mestnih predelov ter povečanju njihove privlačnosti.

Pri izdelavi konservatorskega načrta za prenovu mestnega jedra Novega mesta, s poudarkom na prenovi njegovih osrednjih odprtih javnih prostorov, kot pri bodočih nalogah s področij urejanja in upravljanja urbanega prostora Novega mesta, bo potrebno slediti sledečim ciljem:

- Ob prenovi mestnega jedra ne smemo pozabiti na nekdanja vaška jedra, ki so danes sestavni del urbanih območij in ki so bila v zadnjih desetletjih, ko se je Novo mesto pospešeno širilo izven svojih zgodovinskih meja, podvržena silni suburbanizaciji in razvrednotenju svojega nekdanjega okolja. Prizadevajmo si, da bodo ta, v dobršni meri degradirana nekdanja vaška središča postala tako v simbolnem kot identitetnem pogledu nova upravna, gospodarska, socialna in kulturna središča posameznih mestnih predelov, ne pa da to vlogo prevzemajo pred kratkim zgrajeni »generični« mestni predeli v območjih t.i. zelenih klinov ob mestnih vpadnicah. Sociološka, ekonomska, morfološka, topološko-prostorska in stavbno zgodovinska analiza razvoja in stanja zgodovinskih mestnih prostorov naj bo osnova za njihovo prihodnje prostorsko načrtovanje in prenovu.
- Potrebno bo preučiti in obenem tudi predvideti razvoj odnosov med lokalnimi oblastmi in državo na področju priprave in sprejemanja relevantne zakonodaje in strategije razvoja Slovenije ob zavedanju, da globalizacijski procesi sicer počasi a vztrajno zmanjšujejo kontrolno vlogo države, poudarjajo pa moč mest, še zlasti regijskih središč. Načrtovanje in upravljanje z urbanim okoljem namreč pomeni vzpodbujati, vplivati in usmerjati njegov bodoči razvoj skladno z demokratično sprejetimi strateškimi cilji nacionalnega pomena in pri tem izhajati iz kulturne identitete posameznega urbanega prostora. Cilj celostnega varstva v teh procesih ne sme biti zamrznitev današnjega stanja, temveč mora vzpostaviti sistem, ki bo omogočal revitalizacijo obstoječega urbanega tkiva znotraj aktualnih globalnih in lokalnih ekonomskih in socialnih razmer.
- Kritično bo potrebno pristopiti k presoji vplivov aktualnih postmodernih vzorcev privatizacije javnih prostorov na procese urbane preobrazbe, tudi s ciljem, da omejimo površen, zgolj potrošniški odnos do mestnega prostora kot javne dobrine in da se ob tem zavemo, da prenovljeni odprti mestni prostori po drugi strani delujejo tudi kot motivatorji prenove ne samo posameznih stavb, temveč celotnih mestnih predelov.

01-5.2 Opredelitev območja obdelave

Konservatorski načrt obravnava varstveno in urbano problematiko Novega mesta z različnih nivojev. Širša zračna perspektiva Novega mesta ponuja okvir za razumevanje med seboj prepletenih krajinskih in sociokulturnih odnosov. Ker tovrstni pogled na mesto zaradi nizke resolucije ne nudi zadostnih podrobnejših informacij o urbani krajini in urbanih okoljskih vprašanjih, smo do njih prišli z analizo prostorsko-časovnih pojavov in procesov na dveh mikronivojih: na nivoju celotnega zgodovinskega mestnega jedra in na nivoju njegovega osrednje komunikacijske žile, ki poteka od Kandijskega križišča (južni vhod v mestno jedro) po Glavnem trgu in Rozmanovi ulici do spomeniškega kompleksa Na vratih (severni vhod v mestno jedro).

List 1:
Grafični prikaz
nivojskih območij
obdelave.

nivo 1

nivo 2

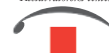
nivo 3

01-5.3 Časovni pregled zgodovinskega razvoja Novega mesta

okr. 800 pr. n.št.	začetek trajne in intenzivne naselitve v Novem mestu (od 8. do 1. stoletja gradišče na Marofu, nato rimska naselbina na Kapitlju do okr. l. 400 n.št.)
12. stoletje	izpričani prvi gradovi na Dolenjskem (14 po številu: v dolini Mirne, pod Gorjanci, Višnja gora, Krško) večinoma lastniki Višnjegorski (Prečna, Breitenau pri Zalogu, Zalog, Mehovo, Prežek itd.). Višnjegorski so darovali veliko zemlje na Dolenjskem stiškim opatom
1122	ustanovljena prafara v Mirni Peči, kamor sodi tudi novomeško ozemlje
13. stoletje	nastalo največ dolenjskih gradov (Žužemberk, Hmeljnik, Stari grad, Kostanjevica, itd. (skupaj 23)
1215	Kostanjevica omenjena kot urbana naselbina
1246	prva omemba mitnice pri Mehovem
1251	prva omemba trga Otok (Gutenwert)
1277	Črnomelj omenjen kot trg (1374 postane mesto)
1296	prvič omenjena fara v Šmihelu
14. stoletje	nastalo 11 gradov (Soteska, Kozjak, Graben, Luknja itd.)
1330 - 1334	stiški samostan pridobi posestva na novomeškem ozemlju (Bršljin, Marchstatt, Ločna)
1335	Habsburžani postanejo deželni knezi v slovenskih deželah
1365	Cesar Rudolf III. ustanovi Novo mesto (na prostoru starejše posesti ali vaškega naselja Gradec in morda tudi trške naselbine Marchstatt)
1365	nemški viteški red dobi v dar dvor v Novem mestu
1365 - 1429	zgrajena mestna (kasneje kapiteljska) cerkev
1380	prva omemba cerkve sv. Antona v Gozdu (kasneje Florjanova cerkev na sedanjem Prešernovem trgu)
1429	posvečen kor mestne cerkve
1469	franciškani pridejo v Novo mesto (iz Bele krajine) in prevzamejo kapelo sv. Lenarta
15. stoletje	nastala gradova Trebnje in Mokrice
1432	nov obrambi stolp ob Kapitlju (kapiteljska kašča)
druga pol. 15. stoletje	na novo urejene obrambne naprave (spodnje obzidje na Bregu, nova utrditev Gorenjih in Dolenjih vrat itd.)
1472	sezidan frančiškanski samostan (starejši del – križni hodnik)
od 1473	dalje deluje lekarna v okviru frančiškanskega samostana
1478 ali 1487	posvečena frančiškanska cerkev na mestu nekdanje Lenartove kapele
1493	ustanovljen kolegiatni kapitelj v Novem mestu
1497	začetek zidave starejšega (vzhodnega) trakta proštije, zemljišče so podarili meščani
1509	sezidan dolg kor kapiteljske cerkve
1528	Turki močno oropajo novomeško okolico
1540	požar v Novem mestu
druga pol. 16. stoletja	kuga 6 x ravsaja v mestu in pobere okrog 800 meščanov (še posebej hude epidemija l. 1580)

sreda 16. stol. do srede 17. stoletja	Glavni trg dobi zaključeno podobo s hišami z arkadami, vendar je takšen tip meščanske hiše v osnovi starejši, poznogotski
1564	nemški viteški red kupi (zidano) hišo pod kapitljem in jo preuredi (danes Dolenjski muzej)
1569/70	ustanovljena prva laična lekarna v mestu (na Glavnem trgu)
1576	v požaru pogori skoraj vse mesto skupaj s kapiteljsko cerkvijo in rotovžem
1579	ustanovljen Karlovac – Novo mesto zgubi na pomenu
konec 16. stoletja	sezidan grad Grm
16. in 17. stoletje	propad dolenjskih mest: Kostanjevice, Metlike, Novega mesta; samo Krško razmeroma dobro uspeva (zaradi plovbe po Savi)
17. stoletje	nastala večina gradov na današnjem mestnem ozemlju: Kamen (Steinhof), Novi dvor (Neuhof), Zaboršt, prezidana Grabem in Bajnof
zač. 17. stoletja	le še 125 pravih meščanov, 160 opuščenih hiš
1605	ogonj uničil več kot 60 hiš na Glavnem trgu, po požaru se prične njegova obnova
1621	dokončana barokizacija kapiteljske cerkve (bočne kapele, obok ladje, oprema itd.)
1623	dokončana zidava proštije
2. pol. 17. stol.	zgrajena hiša Matije Kastelca ob cesti proti Gorenjim vratom (pozneje preurejena v hotel, porušena v bombardiranju l. 1943)
1658	začnejo zidati kapucinski samostan pred Gorenjimi vrati, prvo večjo stavbo zunaj mestnega obzidja
1664	ponoven veliki požar, pogori tudi frančiškanski samostan s cerkvijo
1664	sezidana cerkvica sv. Katarine
1667	zvonik kapiteljske cerkve dobi baročno kapo
1669	ustanovljena druga (Langerjeva) lekarna v Novem mestu
1672	ustanovljen kapucinski samostan
1675	sezidana Mordaxova kapela na Grmu
1696	dozidan nov del frančiščanskega samostana (vhodan vrata)
1699	po požaru obnovljen frančiškanski samostan
konec 17. stoletja	po požaru so povečali in obnovili Antonovo cerkvico, odtelej posvečeno sv. Florijanu
1720	nadzidan stolpič pri starem rotovžu
1726	zgrajena cesta iz Bele krajine čež Črmošnjice na Sotesko in Žužemberk – Novo mesto zgubi še ta privilegij
1733	v mestu le še trije trgovci
1746	ustanovljena gimnazija pri frančiškanih in pričetek zidave gimnazijskega poslopja (danes zdravstvenega doma), kmalu povečano v 19. stoletju, še dvignjeno za eno nadstropje
1748	Novo mesto postane sedež kresije (okrožnega urada) za Dolenjsko, Belo krajino in ribniško-kočevsko območje – obstaja 100 let (vključno z dobo francoske okupacije kot distrikt)
1749	Novo mesto dobi vojaško posadko
sreda 18. stol.	prvi javnih spomenik v Novem mestu – Marijin steber ob Katarinini cerkvi
1769	podrt gradič Zaboršt pri Novem mestu
1778	ustanovljena fantovska osnovna šola

1779	podrt mestni špital in špitalska cerkev sv. Martina ob Gorenjih vratih, na tem mestu so zgradili kresijski poslopje (danes štuijska knjižnica) – v 19. stoletju prizidano poslopje za okrajno sodišče, 1952/53 delno porušeno ob razširitvi cestišča, delno ohranjeno v spominski avli
1786	ukinjen kapucinski samostan, stavbe uporabljena za vojaško skladišče
1786	po ukazu vlade podrt večji del obzidja in obrambnih stolpov, nekaj stolpov so prodali in spremenili v stanovanjske hiše
1790	Jurijeva cerkvica prodana na dražbi in porušena
1794	pogorela cerkvica sv. Katarine
1794	začetek zidave vojašnice, sedajega sodišča
konec 18. stol. (pred 1790)	mesto šteje 267 hišnih števil, trgovina in obrt zamirata, meščani se preživljajo predvsem s poljedelstvom in vinogradništvom
konec 18. stoletja	mesto izgubi pravico do mestnega sodnika in nato še sodstvo. Uradno dobi ime Neustadt
1809 - 1813	obdobje francoske okupacije
1809	pod vojašnico zgrajena klasicistična stavba strelišča
1810	Urejeno pokopališče na vrtu kapucinskega samostana
1816	ustanovljena dekliška osnovna šola
30. leta 19. stoletja	zasajen kostanjev drevored ob pokopališču (danse ob Cesti komandanta Staneta) in na Katarininem (Kidričevem) trgu. Skupaj s klasicistično stavbo strelišča pomeni značilen bidermajerski ambient
1844	zgrajena Marinova hiša na Glavnem trgu
1850	ukinjeno novomeško okrožje in okrožni urad in urejeno okrožno glavarstvo, okrajno in okrožno sodišče
sreda 19. stoletja	še mnogo hiš v mestu kritih z lesenimi skodlami
sreda 19. stoletja	prezidana hiša z gotskimi elementi na Glavnem trgu (gostilna »Na trgu«)
2. polovica 19. stoletja	podrta cerkvica sv. Florjana ob današnji tržnici
okr. 1860	v Novem mestu izboljšajo mestno kanalizacijo in tlakujejo nekatere ulice
1860	regotizacija kapiteljske cerkve (zvonik dobi šilasto kapo)
1861	postavljena vodna črpalka na Krki, ki oskrbuje novi vodnjak na Glavnem trgu
1866	frančiškanska cerkev dobi novo, neogotsko fasado (po načrtih Italijana Pascolija)
1870	frančiškanska gimnazija podržavljena
1873 - 1885	zidava Narodnega doma (na 3 hišnih parcelah), prvega v Sloveniji
1876	ustanovitev požarne brambe
1882	novomeška občina pride dokončno v slovenske roke
1886	ustanovljena kmetijska šola na Grmu
1890	zgradili so Kolodvorsko (sedaj Ljubljansko) ulico
1892	poimenovanje mestnih ulic s slovenskimi imeni
1892	ustanovljena moška bolnišnica usmiljenih bratov
1893	v nekdanjem kapucinskem samostanu urejena pošta
1894	regulacijski načrt širitve Novega mesta (območje Ljubljanske ceste in Ceste talcev)
1894	zgrajena Dolenjska železnica iz Ljubljane do Novega mesta

1894	mesto odkupi kapucinski samostan in v njem uredi urade in stanovanja
1897	sezidali moško bolnišnico usmiljenih bratov v Kandiji (arh. Leopold Theyer, 1911 povišana še za eno nadstropje)
1898	zgrajen nov most čez Krko (ob tem so porušili nekaj hiš na spodnjem koncu Glavnega trga in v Kandiji)
1899	ustanovljeno olepševalno društvo
1899	vojašnico prezidali za potrebe okrožnega sodišča
1901 - 1903	zgradili mestni vodovod iz Stopič
1903	sezidali novo poslopje okrajnega glavarstva ob Ljubljanski cesti
1903 - 1905	sezidan novi rotovž
1905	zgrajena ženska bolnišnica (arh. L. Theyer)
1912	zgrajeno novo gimnazijsko poslopje
1914	dolenjska železnica podaljšana do Metlike in Karlovca (ob tem zgrajen tudi železniški most čez Krko)
1923	Kandija priključena novomeški občini
1924	mestno pokopališče preseljeno na prostor vojaškega pokopališča v Ločni
1925	začetek zidave »Kolonije« pod Marofom
1929	zgrajeno novo poslopje meščanske šole
1930	zgrajen Prosvetni dom na Prešernovem trgu
1930	sezidan hotel Metropol
okr. 1930	zgrajen hotel Kandija
30 leta 20. stol.	adaptirano poslopje zobne poliklinike (Mej vrti 5)
1936	stara opuščeno pokopališče na kapucinskem vrtu preurejeno v park
1939	zgradili so stadion v Kandiji
pred 1941	sezidana Povhova tovarna perila ob C. komandanta Staneta in tovarna igrač ob Ragovski cesti
1945	ustanovljen okrajni in okrožni ljudski odbor Novo mesto
1951 - 1953	ureditev Glavnega trga in spominskega kompleksa na Vratih ter ureditev cestišča
1954	ustanovljena je bila tovarna zdravil KRKA
1958	zgrajena je bila hitra cesta Bratstva in enotnosti mimo Novega mesta
1959	ustanovljena je bila tovarna avtomobilov IMV
1962	ukinjen OLO Novo mesto
1962	zgrajena nova pošta
1963	začetek gradnje stanovanjskega naselja na Mestnih njivah
1965	zgrajena nova bolnišnica v Kandiji
1966	zgrajena Ekonomska srednja šola
1967 - 1972	gradnja naselja na Znančevih njivah
1971	zgrajeni osnovni šoli na Grmu in v Bršljinu
1971	Novemu mestu priključeni: Bršljin, Brod, Irča vas, Šmihel, Žabja vas

1973 - 1975	gradnja novega stanovanjskega naselja ob Ragoovski cesti
1974	začetek gradnje soseske na Drski
1975 - 1976	gradnja doma JLA, današnjega Kulturnega centra Janeza Trdine
1975	zgrajena športna dvorana ob OŠ »Katja Rupena«
1975 - 1977	gradnja novega mostu v Ločni
1980	zgrajen je bil železniški tir z viaduktom v Šmihelu do tovarne avtomobilov IMV
1991	ob železniškem je bil zgrajen novi Šmihelski most
2001	zgrajena je bila severna obvoznica, današnja Andrijaničeva cesta
2006	zgrajena je bila avtocesta A2 mimo Novega mesta
2011	zgrajena je bila Ljubljanska cesta mimo Velike Bučne vasi
2011	zgrajen je bil nov odsek Šmihelske ceste
2012	dokončana je bila rekonstrukcija Ljubljanske ceste
2013	dokončana je bila rekonstrukcija Kandijske ceste

01-5.4 Časovni pregled varstvenih, arhitekturnih in urbanističnih dokumentov

Načrt kapucinskega samostana iz 1747.

Rado Kregar: Načrt regulacije Novega mesta, 1929.

Plečnikov načrt za park med Loko in Seidlovo žago, ok. 1930.

Marjan Mušič, Regulacija Novega mesta, 1939.

Božidar Gvardjančič, Predlog obnove Novega mesta, 1944.

Herman Hus, Novo mesto: stanje pred vojno 1941, 1: 2880, 25. 3. 1946.

Novo mesto, stanje maja 1945.

Herman Hus, Novo mesto: stanje po vojni 1945, 1:2880, 21. 3. 1946.

Zasnova ureditvenega načrta za Novo mesto 1:1000, Ministrstvo za gradnjo, Projektivni zavod Ljubljana, št. 127, projektant Herman Hus, 4. 11. 1946.

Ureditveni načrt Novega mesta, III. zasnova, 1:6666, Herman Hus, 10. 2. 1947.

Ureditveni načrt Novega mesta, 1:2880, Herman Hus, 12. 1. 1948.

Urbanistični načrt Novega mesta, Urbanistični inštitut SRS, v sodelovanju s podjetjem DOMINIVEST NOVO MESTO, 1971. (Urbanistični načrt je sprejela občinska skupščina z odlokom na 39. seji dne 16.7.1973, Skupščina občine Novo mesto, predsednik Avgust Avbar).

Valena, Tomas. 1990. Stadt und topographie. Die europäische Stadt in topographischen Kontext unter besonderer Berücksichtigung der bayerischen Stadt. Berlin, Ernst&Sohn, str. 48a (Novo mesto na topografskem načrtu 1981) in str. 48b (Novo mesto na topografskem načrtu 1825).

Urbanistični program Novega mesta, Danilo Lapajne, Projektivno podjetje Novo mesto, 1965.

Urbanistični načrt Novega mesta, Urbanistični inštitut SRS, 1973.

Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Novo mesto za obdobje od leta 1986 do leta 2000 (Skupščinski Dolenjski list, št. 24/86, 18/88, 6/89, 3/90, 10/90 in 9/91 ter Uradni list RS, št. 17/92, 58/95, 11/96, 16/96, 32/96, 21/97, 80/97, 39/98, 59/98, 21/99, 59/99, 63/99, 92/99, 52/00, 12/01, 33/01, 49/01, 68/01, 72/01, 4/02, 22/02 in 35/02) – v nadaljnjem besedilu dolgoročni plan – in srednjeročnega družbenega plana Občine Novo mesto za obdobje od leta 1986 do leta 1990 (Skupščinski Dolenjski list, št. 24/86, 18/88, 6/89, 15/90, 9/91 in 12/91 ter Uradni list RS, št. 7/92, 23/92, 28/92, 35/92, 50/92, 1/93, 28/93, 32/93, 60/93, 69/93, 20/94, 50/94, 71/94, 78/94, 58/95, 11/96, 16/96, 32/96, 21/97, 80/97, 39/98, 59/98, 21/99, 59/99, 63/99, 92/99, 52/00, 12/01, 33/01, 49/01, 68/01, 72/01, 4/02, 22/02 in 35/02) – v nadaljnjem besedilu srednjeročni plan – za območje Mestne občine Novo mesto, ki se nanašajo na: Urbanistično zasnovo Novega mesta.

Odlok o Ureditvenem načrtu centralnega dela Bršljina (Uradni list RS, št. 39/98).

Odlok o ureditvenem načrtu stavbnega otoka med Kastelčevo in Rozmanovo ulico v mestnem jedru Novega mesta (Uradni list RS, št. 3/01).

Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Novo mesto za obdobje od leta 1986 do leta 2000 ter srednjeročnega družbenega plana Občine Novo mesto za obdobje od leta 1986 do leta 1990, za območje Mestne občine Novo mesto, dopolnjen 2000/1, ki se nanaša na urbanistično zasnovo Novega mesta (Uradni list RS, št. 69/2002).

Odlok o zazidalnem načrtu Podbreznik (Uradni list RS, št. 74/02).

Odlok o spremembah in dopolnitvah ureditvenega načrta centralnega dela Bršljina (Uradni list RS, št. 74/02).

Odlok o ureditvenem načrtu Pod topom na Drski v Novem mestu (Uradni list RS, št. 59/04).

Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Novo mesto za obdobje 1986–2000 in srednjeročnega družbenega plana Občine Novo mesto za obdobje 1986–1990 za območje Mestne občine Novo mesto, ki se nanašajo na urbanistično zasnovo Novega mesta (sprememba 2003/1) (Uradni list RS, št. 99/2004).

Odlok o ureditvenem načrtu za pešpoti in kolesarske poti Novega mesta (Uradni list RS, št. 122/04).

Odlok o lokacijskem načrtu za rekonstrukcijo Ljubljanske ceste v Novem mestu - glavne ceste G II-105 (Uradni list RS, št. 74/02, 31/06 - popr.).

Odlok o spremembah in dopolnitvah zazidalnega načrta Vrtni center Bučna vas v Novem mestu (Uradni list RS, št. 3/06).

Odlok o spremembah in dopolnitvah ureditvenega načrta Novi trg v Novem mestu (Uradni list RS, št. 81/2006).

Odlok o občinskem lokacijskem načrtu Poslovno-storitvena cona Mačkovec – 1 (Uradni list RS, št. 107/06).

Odlok o občinskem lokacijskem načrtu Univerzitetni kampus Novo mesto (Uradni list RS, št. 118/06).

Odlok o spremembah in dopolnitvah lokacijskega načrta za rekonstrukcijo Ljubljanske ceste v Novem mestu – glavne ceste GII 105 (Uradni list RS, št. 68/07).

Odlok o spremembah in dopolnitvah Odloka o ureditvenem načrtu stavbnega otoka med Kastelčevo in Rozmanovo ulico v mestnem jedru Novega mesta (Uradni list RS, št. 68/07).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu Poganci (Uradni list RS, št. 78/08).

Odlok o spremembah in dopolnitvah zazidalnega načrta Tovarna zdravil Krka Novo mesto (Uradni list RS, št. 125/08).

Odlok o Občinskem prostorskem načrtu Mestne Občine Novo mesto (Uradni list RS, št. 101/2009).

Odlok o spremembah in dopolnitvah Odloka o občinskem lokacijskem načrtu Poslovno-storitvena cona Mačkovec – 1 (Uradni list RS, št. 62/10).

Odlok o OPPN za prostorsko ureditev skupnega pomena za rekonstrukcijo križišča Belokranjska cesta v Novem mestu na cestah G2-105 in R2-419 s širšim vplivnim območjem (Uradni list RS, št. 64/2010).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu za prostorsko ureditev skupnega pomena za daljnovod DV 2 x 110 kV RTP Bršljin–RTP Gotna vas (Uradni list RS, št. 9/11).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu Grad Grm (Uradni list RS, št. 9/11).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu Brod - Drage (Uradni list RS, št. 113/09 in 45/11).

Odlok o lokacijskem načrtu Revoz (Uradni list RS, št. 73/04, 101/09 – OPN MONM (140. člen), 9/11 ter 46/11).

Odlok o ureditvenem načrtu Zdravstveni kompleks Novo mesto (Uradni list RS, št. 48/08, 81/11).

Odlok o spremembah in dopolnitvah ureditvenega načrta za športno-rekreacijski park Portoval (Uradni list RS, 91/2011 in dopolnjen z Odlokom o občinskem prostorskem načrtu Mestne občine Novo mesto (Uradni list RS, št. 101/09) – 140. člen).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu Prenova ob Ljubljanski cesti 47, (Uradni list RS, št. 106/11, 22/12 - popr.).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu Ursa ob Straški cesti (Uradni list RS, št. 46/12).

Odlok o občinskem podrobnem prostorskem načrtu Šipčev hrib (Uradni list RS, št. 46/12).

Odlok o spremembah in dopolnitvah lokacijskega načrta za rekonstrukcijo Ljubljanske ceste v Novem mestu - R3 651

(prej glavna cesta GII 105) (Uradni list RS, št. 80/12).

Uredba o državnem prostorskem načrtu za državno cesto od avtoceste A2 Ljubljana – Obrežje pri Novem mestu do priključka Maline (Uradni list RS, št. 102/2012).

Odlok o podrobnem prostorskem načrtu Ob Belokranjski cesti – jug 2/I (Uradni list RS, št. 27/2013).

Odlok o Občinskem podrobnem prostorskem načrtu Mrzla dolina – zahod (Uradni list RS, št. 62/2013).

01-5.5 Seznam uporabljenih analitičnih metod in predstavitevnih orodij

Analize in usmeritve bodo podane na poljuden način s sodobnimi in razumljivimi pedagoškimi predstavitevniimi metodami.

Pri izdelavi konservatorskega načrta se bomo posluževali sledečih raziskovalnih metodologij:

- a) Kvalitativne raziskovalne metodologije z analizo teoretskih pojmov, konceptov in teorij. Teoretični okvir konservatorskega načrta bo podan s sintetično metodo relevantne slovenske zakonodaje in aktov lokalne skupnosti, mednarodnih konvencij, listin, direktiv in priporočil s področij celostnega ohranjanja, trajnostnega razvoja in upravljanja stavbne dediščine in kulturne krajine v zgodovinskih urbanih območjih.
- b) Kvantitativne raziskovalne metodologije s fenomenološkimi raziskavami, ki bodo vključevale delavnice, anketiranja in analize neverbalnih komunikacij, s katerimi razkrivamo pomene kulturne dediščine v interaktivnih odnosih med družbo, posameznikom in (kulturno) politiko v lokalnem prostoru.
- c) Strukturalne in interpretativne raziskovalne metodologije kulturne dediščine kot prostorske danosti v odnosu do človeka s topološko, morfološko in stavbno-zgodovinsko analizo ključnih dediščinskih značilnosti.

Pri izdelavi konservatorskega načrta smo uporabili sledeča predstavitevna orodja:

- a) časovno-prostorske matrice;
- b) zgodovinske karte;
- c) fotografsko gradivo;
- d) razglednice;
- e) grafike in slike;
- f) vsebinsko-časovna okna;
- g) fotomontaže;
- h) 3D modele in vizualizacije;
- i) grafične simulacije.

01-5.6 Seznam deležnikov, ki so bili vključeni v izdelavo konservatorskega načrta

- Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije;
- Mestna občina Novo mesto;
- Krajevna skupnost Center;
- mestne nevladne organizacije;
- širša zainteresirana strokovna in laična javnost.

01-6 Razumevanje spomenika in njegovih vrednot

01-6.1 Izpis iz registra nepremične kulturne dediščine ter temeljni topografski načrt z vrisano enoto in vplivnim območjem dediščine

Novo mesto - Mestno jedro, EŠD 492

Novo mesto - Arheološko najdišče Mestno jedro-Kandija, EŠD 493

Novo mesto - Kandijski most čez reko Krka, EŠD 8746

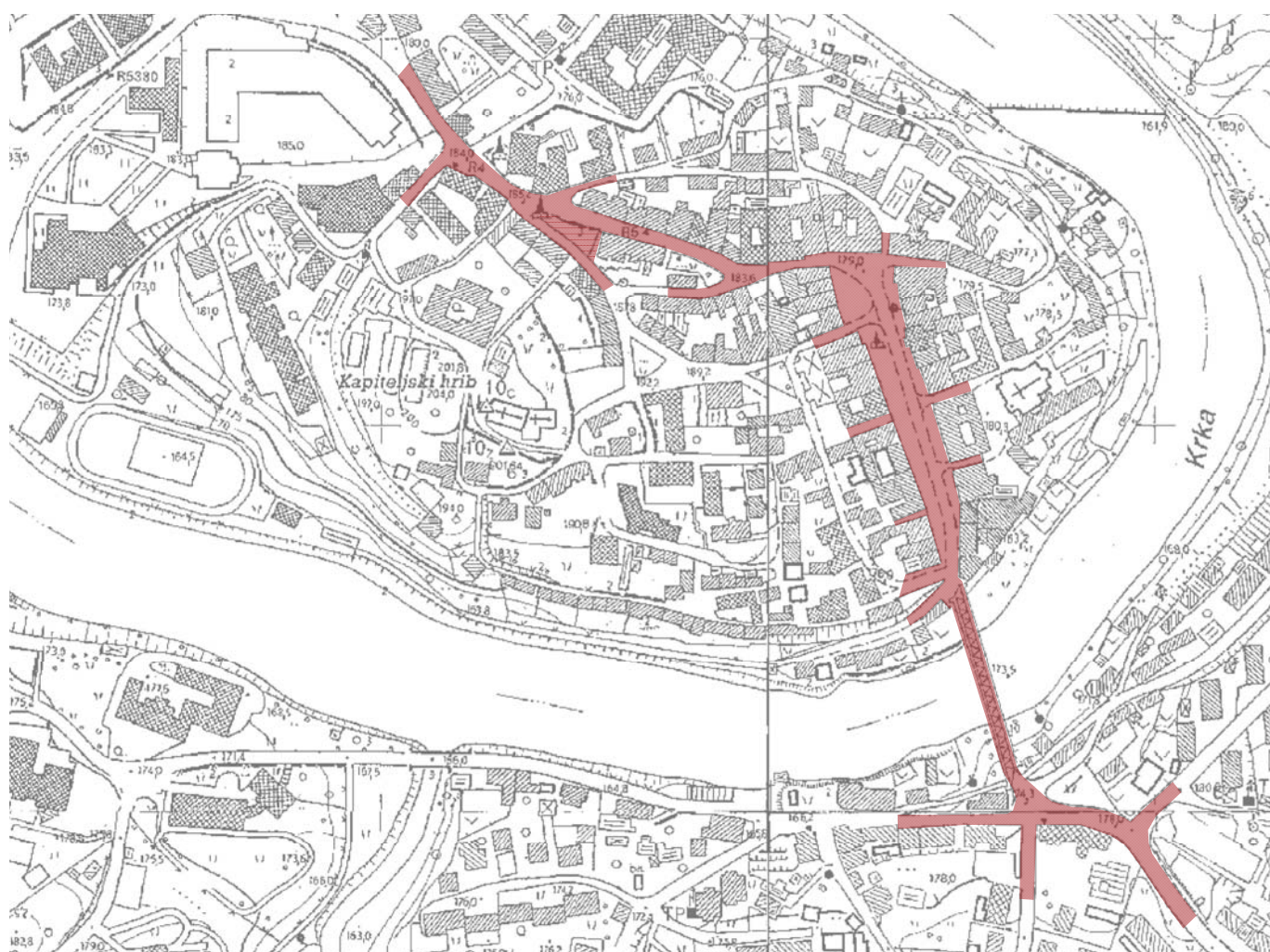
Novo mesto - Mestna četrt Kandija, EŠD 14633

Novo mesto - Spomenika Janezu Trdini in Dragotinu Ketteju, EŠD 8681

Novo mesto - Spomenik obešenima na Glavnem trgu, EŠD 8720

Novo mesto - Vodnjak na Glavnem trgu, EŠD 8685

Novo mesto - Spomeniški kompleks Na vratih, EŠD 8722

List 2: Grafični prikaz ožjega in vplivnega območja obravnave.

IDENT. ENOTE DEDIŠČINE	FOTOGRAFIJA	OPIS ENOTE DEDIŠČINE	LOKACIJA ENOTE	RAZGLASITEV
<p>Evidenčna številka enote: 492</p> <p>Ime enote: Novo mesto - Mestno jedro</p>	 <p>Letalska fotografija zgodovinskega mestnega jedra. Arhiv: Mestna občina Novo mesto.</p>	<p>Zvrst dediščine: naselja in njihovi deli; Tip enote: naselbinska dediščina; Obseg enote: območje Tipološka gesla enote: srednjeveško mesto, mestno jedro Tekstualni opis enote: vladarsko, deželnoknežje obzidano mesto, ustanovljeno 1365 na vzpetini v okljuku Krke (Gradec). Mestna veduta se stopnjuje od Glavnega trga podolžne trapezaste oblike, ki je največji srednjeveški trg v Sloveniji, do kapiteljske cerkve. Datacija enote: tretja četrtina 14. stol., 1365</p> <p>Avtor(ji): Marjan Mušič (arhitekt; 1952-1953), Herman Hus (arhitekt; 1946), Vladimir Braco Mušič (urbanist; 1973, 1991)</p> <p>Varstvene usmeritve: naselja in njihovi deli</p>	<p>Naselje: NOVO MESTO; Občina: NOVO MESTO; Lokacija: Staro mestno jedro Novoga mesta leži na skalnatem potoku v okljuku reke Krke, na njenem levem bregu. PRISTOJNOSTI: Območna enota: ZVKD Novo mesto</p>	<p>Vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena Akt razglasitve: Odllok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Novo mesto, Url. RS, št. 38/92-1927 Vrsta razglasitve: stalna razglasitev do preklica; Veljavnost razglasitve: 16.8.1992 -</p>
<p>Evidenčna številka enote: 493</p> <p>Ime enote: Novo mesto - Arheološko najdišče Mestno jedro-Kandija</p>	 <p>Arheološke raziskave na Florjanovem trgu. Foto: Tomaž Golob, 2013, ZVKDS OE NM.</p>	<p>Zvrst dediščine: arheološka najdišča; Tip enote: arheološka dediščina; Obseg enote: območje Tipološka gesla enote: gomilno grobišče, plano grobišče, skeletni pokop, žara, naselbina; Tekstualni opis enote: Starčježeleznodobno gomilno grobišče in mlajše železnodobno plano grobišče v Kandiji ter mlajše železnodobna naselbina na mestnem okljuku, kjer je bilo pozneje zgrajeno srednjeveško mesto. Datacija enote: železna doba, visoki srednji vek; Varstvene usmeritve: arheološko najdišče</p>	<p>Naselje: NOVO MESTO; Občina: NOVO MESTO; Lokacija: PRISTOJNOSTI: Območna enota: ZVKD Novo mesto</p>	

IDENT. ENOTE DEDIŠČINE	FOTOGRAFIJA	OPIS ENOTE DEDIŠČINE	LOKACIJA ENOTE	RAZGLASITEV
<p>Evidenčna številka enote: 8746</p> <p>Ime enote: Novo mesto - Kandjijski most čez reko Krško</p>	 <p>Kandjijski most. Začetek 20. stol. Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto, Domoznanski oddelek in posebne zbirke Boga Komelja.</p>	<p>Zvrst dediščine: drugi objekti in naprave; Tip enote: profana stavbna dediščina; Obsseg enote: objekt; Tipološka gesla enote: most</p> <p>Tekstualni opis enote: Most, zgrajen 1898, prečka Krško v enem loku. 75 m dolga železna kovčična konstrukcija sloni na rustikalno zidanih opornikih. Most je bil obnovljen 1996.</p> <p>Datacija enote: zadnja četrtnina 19. stol., 1898, zadnja četrtnina 20. stol., 1996</p> <p>Varstvene usmeritve: stavbe, ostalo</p>	<p>Naselje: NOVO MESTO; Občina: NOVO MESTO; Lokacija: Most prečka Krško v spodnjem delu novomeškega Glavnega trga in povezuje historično mestno jedro s Kandjijo. PRISTOJNOSTI: Območna enota: ZVKD Novo mesto</p>	<p>Vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena; Akt razglasitve: Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Novo mesto, Ur.l. RS, št. 38/92-1927; Vrsta razglasitve: stalna razglasitev do prekllica; Veljavnost razglasitve: 16.8.1992 –</p>
<p>Evidenčna številka enote: 14633</p> <p>Ime enote: Novo mesto - Mestna četrt Kandija</p>	 <p>Kandjijsko križišče. Foto: Tomaž Golob, 2014, ZVKDS OE NM.</p>	<p>Zvrst dediščine: naselja in njihovi deli; Tip enote: naselbinska dediščina; Obsseg enote: območje; Tipološka gesla enote: mestna četrt</p> <p>Tekstualni opis enote: Nekdanje predmestje Novega mesta, ki je nastajalo od sredine 18. in v 19. stol., sestavljajo večinoma nadstropne stavbe nekdanjih furmanskih gostiln s historičističnimi fasadami ob nekdanjem prehodu čez reko Krško.</p> <p>Datacija enote: sredina 18. stol., 19. stol.</p> <p>Avtor(ji): Varstvene usmeritve: naselja in njihovi deli</p>	<p>Naselje: NOVO MESTO; Občina: NOVO MESTO; Lokacija: Mestna četrt Kandija leži na desnem bregu reke Krke, od izliva potoka Težka voda do hiše V Ragov log 3 s pripadajočo parcelo, nasproti Frančiškanskega samostana. PRISTOJNOSTI: Območna enota: ZVKD Novo mesto</p>	<p>Vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena; Akt razglasitve: Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Novo mesto, Ur.l. RS, št. 38/92-1927; Vrsta razglasitve: stalna razglasitev do prekllica; Veljavnost razglasitve: 16.8.1992 -</p>

IDENT. ENOTE DEDIŠČINE	FOTOGRAFIJA	OPIS ENOTE DEDIŠČINE	LOKACIJA ENOTE	RAZGLASITEV
<p>Evidenčna številka enote: 8681</p> <p>Ime enote: Novo mesto - Spomenika Janezu Trdini in Dragotinu Ketteju</p>	 <p>Hermi Janeza Trdine in Dragotina Ketteja pred rotovžem. Foto: Tomaž Golob, 2014, ZVKDS OE NM.</p>	<p>Zvrst dediščine: spom. objekti in kraji; Tip enote: memorialna dediščina; Obseg enote: skupina objektov</p> <p>Tipološka gesla enote: kip, javni spomenik</p> <p>Tekstualni opis enote: Bronasta, realistična doprsna kipa stojita na štirioglatih podstavkih iz marmorja. Avtor obeh spomenikov, ki sta bila postavljena leta 1955, je kipar J. Savinšek.</p> <p>Datacija enote: tretja četrtina 20. stol., 1955</p> <p>Avtor(ji): Jakob Savinšek (arhitekt; 1955)</p> <p>Varstvene usmeritve: spominski objekti in kraji</p>	<p>Naselje: NOVO MESTO; Občina: NOVO MESTO; Lokacija: Na Glavnem trgu, pred Rotovžem. PRISTOJNOSTI: Območna enota: ZVKD Novo mesto</p>	<p>Vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena; Akt razglasitve: Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Novo mesto, Utl. RS, št. 38/92-1927; Vrsta razglasitve: stalna razglasitev do preklica; Veljavnost razglasitve: 16.8.1992 -</p>
<p>Evidenčna številka enote: 8720</p> <p>Ime enote: Novo mesto - Spomenik obešenima na Glavnem trgu</p>	 <p>Spomenik obešenima na Glavnem trgu. Foto: Tomaž Golob, 2005, ZVKDS OE NM.</p>	<p>Zvrst dediščine: spom. objekti in kraji; Tip enote: memorialna dediščina; Obseg enote: objekt</p> <p>Tipološka gesla enote: javni spomenik, steber</p> <p>Tekstualni opis enote: Spomenik, postavljen 1952, je iz gotskega stebra iz arkad hiše Glavni trg 26. Steber je na podstavku, na vrhu se zaključuje z bronastim grbom Slovencev. Avtor je arhitekt Marjan Mušič.</p> <p>Datacija enote: tretja četrtina 20. stol., 1952, druga svetovna vojna</p> <p>Avtor(ji): Marjan Mušič (arhitekt; 1952)</p> <p>Varstvene usmeritve: spominski objekti in kraji</p>	<p>Naselje: NOVO MESTO; Občina: NOVO MESTO; Lokacija: Stoji v osrednjem delu Glavnega trga nasproti Rotovža. PRISTOJNOSTI: Območna enota: ZVKD Novo mesto</p>	<p>Vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena; Akt razglasitve: Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Novo mesto, Utl. RS, št. 38/92-1927; Vrsta razglasitve: stalna razglasitev do preklica; Veljavnost razglasitve: 16.8.1992 -</p>

IDENT. ENOTE DEDIŠČINE	FOTOGRAFIJA	OPIS ENOTE DEDIŠČINE	LOKACIJA ENOTE	RAZGLASITEV
<p>Evidenčna številka enote: 8685</p> <p>Ime enote: Novo mesto - Vodnjak na Glavnem trgu</p>	 <p>Vodnjak na Glavnem trgu. Okoli 1953. Dolenjski muzej Novo mesto.</p>	<p>Zvrst dediščine: drugi objekti in naprave; Tip enote: profana stavbna dediščina; Obseg enote: objekt</p> <p>Tipološka gesla enote: vodnjak</p> <p>Tekstualni opis enote: Sredi kamnite, sedemkotne kotanje stoji stebri s plitvo posodo na vrhu. Na robu so vklesani verzi Kettejeve pesmi Na trgu. Postavljen je bil ob 10. obletnici osvoboditve po zamisli M. Mušiča.</p> <p>Datacija enote: tretja četrtna 20. stol., 1955</p> <p>Avtor(ji): Marjan Mušič (arhitekt; 1955)</p> <p>Varstvene usmeritve: stavbe, ostalo</p>	<p>Naselje: NOVO MESTO; Občina: NOVO MESTO; Lokacija: Vodnjak stoji v zgornjem delu trga, pred hišama Glavni trg 3 in 4, na mestu, kjer je do leta 1903 stal star litoželezni vodnjak.</p> <p>PRISTOJNOSTI: Območna enota: ZVKD Novo mesto</p>	<p>Vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena; Akt razglasitve: Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Novo mesto, Ur.l. RS, št. 38/92-1927;</p> <p>Vrsta razglasitve: stalna razglasitev do preklica; Veljavnost razglasitve: 16.8.1992 -</p>
<p>Evidenčna številka enote: 8722</p> <p>Ime enote: Novo mesto - Spomeniški kompleks Na vratih</p>	 <p>Na vratih. Foto: Tomaž Golob, 2008, ZVKDS OE.NM.</p>	<p>Zvrst dediščine: spom. objekti in kraji; Tip enote: memorialna dediščina; Obseg enote: objekt</p> <p>Tipološka gesla enote: javni spomenik, kip, loža</p> <p>Tekstualni opis enote: Glavni mestni spomenik NOB sestavljajo spomeniška loža z doprsjema B. Kidriča in S. Rozmana ter brokastna kipoma Pesem svobodi in Talec. Avtor ureditve iz 1953 arhitekt Marjan Mušič, kipar J. Savinšek.</p> <p>Datacija enote: tretja četrtna 20. stol., 1953, druga svetovna vojna</p> <p>Avtor(ji): Marjan Mušič (arhitekt; 1953), Jakob Savinšek (kipar; 1953)</p> <p>Varstvene usmeritve: spomeniški objekti in kraji</p>	<p>Naselje: NOVO MESTO; Občina: NOVO MESTO; Lokacija: Stoji na križišču Rozmanove ulice in Prešernovega trga pri Knjižnici Mirana Jarca.</p> <p>PRISTOJNOSTI: Območna enota: ZVKD Novo mesto</p>	<p>Vrsta spomenika: spomenik lokalnega pomena; Akt razglasitve: Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Novo mesto, Ur.l. RS, št. 38/92-1927;</p> <p>Vrsta razglasitve: stalna razglasitev do preklica; Veljavnost razglasitve: 16.8.1992 -</p>

01-6.2 Navedba aktov, ki določajo status spomenika

01-6.2.1 Zakonski in podzakonski akti

Ustava Republike Slovenije (Ur.l. RS, št. 33/91).

Zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture – uradno prečiščeno besedilo (ZUJIK-UPB1, Ur.l. RS, št. 77/07 in sprem.).

Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD, Ur.l. RS, št. 16/2008, 111/2013).

Pravilnik o registru nepremične kulturne dediščine (Ur.l. RS, št. 25/02, 16/08, 66/09).

Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti in nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Novo mesto (Uradni list RS, št. 38/92)

Zakon o prostorskem načrtovanju (ZPNačrt, Uradni list RS, št. 33/07, 108/09, 57/12, 109/2012).

Odlok o Občinskem prostorskem načrtu Mestne Občine Novo mesto (Uradni list RS, št. 101/2009).

01-6.2.2 Sprejete in ratificirane mednarodne pogodbe:

Zakon o ratifikaciji Evropske kulturne konvencije št. 18 (Ur.l. RS, št. 7/93).

Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu kulturnih dobrin v primeru oboroženega spopada (Ur.l. RS, št. 7/93).

Protokol k Haaški konvenciji (Uradni list FLRJ - Mednarodne pogodbe, št. 4/56).

Uredba o ratifikaciji Konvencije o ukrepih za prepoved in preprečevanje nedovoljenega uvoza in izvoza kulturnih dobrin ter prenosa lastninske pravice na njih (Ur.l. RS, št. 7/93).

Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu svetovne kulturne in naravne dediščine (Ur.l. RS, št. 7/93).

Zakon o ratifikaciji Konvencije št. 121 o varstvu evropskega arhitektonskega bogastva (Ur.l. RS, št. 7/93) – t.im. Granadska konvencija.

Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o varstvu arheološke dediščine (spremenjene) (MEKVAD, Ur.l. RS - Mednarodne pogodbe, št. 7-21/99, 24/99) - t.im. Malteška konvencija.

Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o krajini (MEKK, Ur.l. RS, št. 19/03) – t.im. Krajinska konvencija.

01-6.3 Varstveni režimi v aktih, ki določajo status spomenika

01-6.3.1 Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD, Ur.l. RS, št. 16/2008, 111/2013).

133. člen

(veljavnost dosedanjih aktov o razglasitvi)

(1) Akti o razglasitvi kulturnih spomenikov, ki so bili izdani na podlagi Zakona o varstvu kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti v Ljudski republiki Sloveniji (Uradni list LRS, št. 23/48), Zakona o varstvu kulturnih spomenikov in naravnih znamenitosti (Uradni list LRS, št. 22/58), Zakona o varstvu kulturnih spomenikov v Ljudski republiki Sloveniji (Uradni list LRS, št. 26/61, in Uradni list SRS, št. 11/65), Zakona o naravni in kulturni dediščini (Uradni list SRS, št. 1/81, 42/86, in Uradni list RS, št. 8/90 in 26/92) in Zakona o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 7/99), in vpisi kulturnih spomenikov v registre spomenikov na podlagi prej navedenih zakonov ostanejo v veljavi in se po potrebi uskladijo z določbami tega zakona.

134. člen

(varstveni režim obstoječih nepremičnih spomenikov)

(1) Če je v aktu o razglasitvi nepremičnega spomenika, ki je začel veljati pred uveljavitvijo tega zakona, varstveni režim določen na način, iz katerega se ne da razbrati njegovega obsega, velja do uveljavitve aktov o razglasitvi na podlagi tega zakona za posamezne zvrsti nepremičnih spomenikov naslednji splošni varstveni režim:

- posamezni spomeniki: varujejo se vse zunanje značilnosti, kot so gabariti, zasnova pročelij, tlorisni razporedi, značilni naravni in umetni materiali ter konstrukcijske značilnosti, ustrezna namembnost, značilna pojavnost v prostoru, arheološke plasti in razmerja spomenika in posebej njegovo vplivno območje. Če je kot spomenik zavarovan zgodovinski park ali vrt, se varujejo parkovna ali vrtna zasnova, način zasaditve, oblikovani naravni elementi, objekti in pritikline, namenjeni uporabi in olepšanju;
- naselbinski spomeniki: varujejo se morfološka zasnova in parcelacija naselja, javni prostori in njihova oprema, ulične fasade in strehe v njihovi materialni pojavnosti in barvni skladnosti, gabariti, meje in silhete naselja;
- arheološka najdišča: varujejo se pred posegi ali rabo, ki dejansko ali potencialno lahko poškodujejo arheološke plasti, spreminjajo arheološki kontekst ali spreminjajo okoljske dejavnike, pomembne za njihovo ohranitev;
- zavarovana kulturna krajina: varujejo se značilna raba zemljišč, parcelacija, značilna vegetacija, prostorske dominante, odnos med poselitvijo in odprtim prostorom, kraji spomina in značilna topografska imena;
- vplivno območje spomenika: prostorske ureditve morajo biti prilagojene prostorskim možnostim tako, da se ohranja družbeni pomen spomenika v prostoru.

01-6.3.2 Odlok o Občinskem prostorskem načrtu Mestne Občine Novo mesto (Uradni list RS, št. 101/2009)

3.4 Ohranjanje kulturne dediščine, ohranjanje narave, varstva okolja in naravnih dobrin ter varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter obramba

3.4.1 Prostorski izvedbeni pogoji za celostno ohranjanje kulturne dediščine

95. člen

(Varstvo kulturne dediščine)

- (1) Za posege v registrirano kulturno dediščino, kulturne spomenike in v vplivna območja registrirane kulturne dediščine in kulturnih spomenikov je treba pridobiti pogoje in soglasje organa, pristojnega za varstvo kulturne dediščine.
- (2) Za posege v EUP je treba pridobiti pogoje in soglasje organa, pristojnega za varstvo kulturne dediščine, če je tako določeno v prostorsko izvedbenih pogojih za to enoto.
- (3) Za kompleksne posege oziroma za posege v strukturne elemente spomenika se pripravi »konservatorski načrt«, ki je del projektne dokumentacije za pridobitev soglasja.
- (4) Na območjih kulturne dediščine so dopustni posegi v prostor in prostorske ureditve, ki:
 - prispevajo k trajni ohranitvi dediščine ali zvišanju njene vrednosti,
 - dediščino varujejo in ohranjajo na mestu samem (in situ).
- (5) Območja registrirane kulturne dediščine in kulturnih spomenikov so prikazana v Prikazu stanja prostora.

96. člen

(Kulturni spomenik)

(1) Kulturni spomeniki se varujejo na podlagi predpisov o varstvu kulturne dediščine in določb konkretnega akta o njegovi razglasitvi.

(2) Za posege v kulturne spomenike in njihova vplivna območja se v primeru neskladja določb tega odloka s soglasjem organa, pristojnega za varstvo kulturne dediščine, upošteva soglasje slednjega.

97. člen

(Registrirana kulturna dediščina)

(1) Prepovedani so posegi v prostor ali načini izvajanja dejavnosti, ki bi prizadeli varovane vrednote in prepoznavne značilnosti registrirane kulturne dediščine.

(2) V registrirano kulturno dediščino se lahko posega na način, da se upošteva in ohranja njene varovane vrednote.

(3) Pri stavbni registrirani kulturni dediščini se ohranjajo varovane vrednote, kot so:

- tlorisna in višinska zasnova (gabariti),
- gradivo (gradbeni material) in konstrukcijska zasnova,
- oblikovanost zunanjsčine (členitev objekta in fasad, oblika in naklon strešin, kritina, stavbno pohištvo, barve fasad, fasadni detajli),
- funkcionalna zasnova notranjosti objektov in pripadajočega zunanjega prostora,
- komunikacijska in infrastrukturna navezava na okolico,
- pojavnost in vedute (predvsem pri prostorsko izpostavljenih objektih – cerkvah, gradovih, znamenjih itd.),
- celovitost dediščine v prostoru (prilagoditev posegov v okolici značilnostim stavbne dediščine).

(4) Pri naselbinski registrirani kulturni dediščini se ohranjajo varovane vrednote, kot so:

- naselbinska zasnova (parcelacija, komunikacijska mreža, razporeditev odprtih prostorov naselja),
- odnosi med posameznimi stavbami ter odnos med stavbami in odprtim prostorom (lega, gostota objektov, razmerje med pozidanim in nepozidanim prostorom, gradbene linije, značilne funkcionalne celote),
- prostorsko pomembnejše naravne prvine znotraj naselja (drevesa, vodotoki itd.),
- prepoznavna lega v prostoru oziroma krajini (glede na reliefne značilnosti, poti itd.),
- naravne in druge meje rasti ter robovi naselja,
- podoba naselja v prostoru (stavbne mase, gabariti, oblike strešin, kritina),
- odnosi med naseljem in okolico (vedute na naselje in pogledi iz njega),
- stavbno tkivo (prevladujoč stavbni tip, javna oprema, ulične fasade itd.).

(5) V območjih kulturne krajine se ohranjajo varovane vrednote, kot so:

- krajinska zgradba in prepoznavna prostorska podoba (naravne in kulturne prvine),
- odprti prostor pred nadaljnjo širitvijo naselij,
- sonaravno gospodarjenje v kulturni krajini (tradicionalna raba zemljišč),
- tipologija krajinskih prvin in tradicionalnega stavbarstva,
- odnos med krajinsko zgradbo oziroma prostorsko podobo in stavbno oziroma naselbinsko dediščino.

(6) Pri vrtnoarhitekturni registrirani kulturni dediščini se ohranjajo varovane vrednote, kot so:

- kompozicija zasnove (oblika, struktura, velikost, poteze),
- kulturne sestavine (grajeni objekti, parkovna oprema, skulpture),
- naravne sestavine, ki so vključene v kompozicijo (vegetacija, voda, relief itd.),
- funkcionalna zasnova v povezavi s stavbno dediščino oziroma stavbami in površinami, ki so pomembne za delovanje celote,
- podoba v širšem prostoru oziroma odnos območja z okoliškim prostorom (ohranjanje prepoznavne podobe, značilne, zgodovinsko pogojene in utemeljene meje),
- oblikovna zasnova drevoredov (dolžina, drevesne vrste, sadilna razdalja, sistem zasajanja itd.),
- ekološke razmere, ki so potrebne za razvoj in obstoj drevja,
- rastišče,
- posamezna drevesa (preprečevanje obsekavanja, poškodb itd.).

(7) Pri memorialni registrirani kulturni dediščini se ohranjajo varovane vrednote, kot so:

- avtentičnost lokacije,
- materialna substanca in fizična pojavnost objekta ali drugih nepremičnin,
- vsebinski in prostorski kontekst območja z okolico ter vedute.

(8) V območjih zgodovinske krajine se ohranjajo varovane vrednote, kot so:

- avtentična lokacija prizorišč zgodovinskih dogodkov,
- preoblikovanost reliefa zaradi zgodovinskih dogajanj, morebitne grajene strukture, vsa gradiva in konstrukcije,
- zemeljske plasti z morebitnimi ostalinami,

– memorialna plastika, likovna oprema in vsi pomniki.

(9) Pri arheološki registrirani kulturni dediščini se varujejo arheološke ostaline in njihov vsebinski in prostorski kontekst.

(10) Pri drugi registrirani kulturni dediščini se ohranjajo varovane vrednote, kot so:

- materialna substanca, ki je še ohranjena,
- lokacija in prostorska pojavnost,
- vsebinski in prostorski odnos med dediščino in okolico.

98. člen

(Registrirana arheološka dediščina)

(1) Poleg upoštevanja določb iz prvega, drugega in devetega odstavka prejšnjega člena na območjih arheoloških najdišč, ki so registrirana kulturna dediščina, velja, da ni dovoljeno posegati v prostor na način, ki utegne poškodovati arheološke ostaline.

(2) Izjemoma so v registrirana arheološka najdišča dovoljeni posegi, kot jih omogočajo ostale določbe prostorskega akta ob izpolnitvi enega od pogojev:

- v fazi priprave PGD dokumentacije ali pred posegom v prostor, pri katerem gradbeno dovoljenje ni potrebno, se izvede arheološke raziskave in rezultate upošteva pri vseh nadaljnjih aktivnostih (npr. pri pripravi projekta, pridobitvi gradbenega dovoljenja, gradnji),
- v okviru postopka priprave OPPN se izvede arheološke raziskave v smislu natančne določitve vsebine in sestave najdišča.

99. člen

(Vplivno območje kulturne dediščine)

(1) V vplivnem območju kulturnega spomenika velja pravni režim varstva, kot ga opredeljuje konkreten akt o razglasitvi kulturnega spomenika.

(2) V vplivnih območjih registrirane kulturne dediščine velja naslednji pravni režim varstva:

- ohranja se prostorska integriteta, pričevalnost in dominantnost dediščine,
- prepovedane so ureditve in posegi, ki bi utegnili imeti negativne posledice na lastnosti, pomen ali materialno substanco kulturne dediščine.

(3) Dovoljene so ureditve, ki spodbujajo razvoj in ponovno uporabo kulturne dediščine.

3.5 Podrobnejši PIP za posamezne PNR

111. člen

(Podrobnejši PIP za območja centralnih dejavnosti)

11. CU – osrednja območja centralnih dejavnosti – mestno jedro Novega mesta

7 Druga merila in pogoji:

Za območje naselbinske dediščine se pripravi načrt prenove. Območje ali del območja se lahko ureja tudi z OPPN, če je za območje urejanja pripravljen konservatorski načrt za prenovo. Za vse večje posege v območju jedra je treba rešitve pridobiti z variantnimi strokovnimi prostorskimi preveritvami oziroma z javnimi natečaji in delavnicami glede na pogoje za posamezno EUP.

Drugi pogoji:

- oprema avtobusnih postajališč in ulična oprema (tlaki, konfini, klopi, korita za cvetje in zelenje) so predmet posebnega izbora. Njihova postavitve in oblikovanje morata upoštevati urbanistično-

arhitektonske in krajinske značilnosti prostora;

- namestitve zabojnikov za odpadke na za to označena mesta ne sme razvrednotiti spomeniško-varstvenih in drugih kvalitete prostora;
- dopustni so reklamni izveski in zlozljivi senčniki, oblikovani skladno s stavbo, na katero so nameščeni. Minimalna svetla višina do izveskov oziroma senčnikov, ki segajo v ulični prostor, je

2,50 m, širina pa ne sme presegati polovice širine pločnika;

- plakatiranje je dopustno na posebnih, za ta namen oblikovanih stebrih in panojih ter na posebej rezerviranih mestih;
- umeščanje naprav in objektov ter elementov, kot so satelitske in druge antene, pokrovi revizijskih jaškov, nadstreški, kioski,

stojnice, lokacije in oblika posod za odpadke, gostinski vrtovi, druga urbana oprema, omarice za plin, zunanji deli klimatskih naprav, oglasne in info table, zračni vodi elektrike in ostale inštalacije, mora biti podrejeno zahtevam za ohranjanje arhitekturnih in urbanističnih ter dediščinskih kakovosti mestnega jedra Novega mesta. V ta namen se za umeščanje teh objektov, elementov in naprav določijo lokacije, ki niso vidno izpostavljene in ki ne bodo moteče v značilnih vedutah na mestno jedro in znotraj njega. Dimenzije, oblike, materiali in barve teh elementov naprav in objektov morajo upoštevati obstoječe kvalitete v mestnem jedru, ki jih je treba ohranjati in nadgrajevati. Za oblikovanje in umeščanje urbane opreme se pripravi katalog urbane opreme. V mestnem jedru se ob Krki uredi sklenjeno sprehajališče.

01-6.4 Opis in položaj spomenika v prostoru

01-6.4.1 Pomen območja spomenika v širšem prostoru

Izhodišča in cilji prostorskega razvoja Novega mesta (7. in 10. člen Odloka o Občinskem prostorskem načrtu Mestne občine Novo mesto, Uradni list RS, št. 101/2009):

- Novo mesto se razvija kot središče nacionalnega pomena in hkrati regijsko ter občinsko središče z že razvitimi gospodarskimi conami, stanovanjskimi območji ter številnimi javnimi funkcijami občinskega, regionalnega in nacionalnega pomena in s težnjo po razvoju univerzitetnega središča.
- Novo mesto je osrednje upravno, gospodarsko, zaposlitveno, izobraževalno, kulturno, versko in prometno središče občine ter jugovzhodne Slovenije in tako predstavlja najpomembnejše središče med Ljubljano in Zagrebom oziroma Celjem in Karlovcem.
- Potreben je nadaljnji intenziven razvoj gospodarskih, oskrbnih, storitvenih in družbenih dejavnosti.
- Zagotoviti je potrebno zadostne površine za dejavnosti, ki prinašajo nova delovna mesta, in površine za različne oblike stanovanjske pozidave različnih gostot, pri čemer je potrebno spodbujati večjo koncentracijo prebivalstva v Novem mestu in večjih središčih ter zmanjševati težnjo po razselitvi in razpršitvi poselitve.
- V ta namen bo potrebno izboljšati komunalno in prometno infrastrukturo.
- Vplivno območje Novega mesta obsega območje s povprečno več kot 150.000 prebivalci, zato njegov vpliv sega tudi na gravitacijska območja drugih središč nacionalnega (npr. Ljubljane in Zagreba) ali regionalnega pomena in ima potencial, da postane središče funkcijske regije.
- Gravitacijsko območje Novega mesta je zaključeno regionalno območje, v katerem se uravnoteženo in povezano razvija omrežje urbanih naselij.
- V omrežju urbanih naselij Novo mesto krepi povezanost s Črnomljem in Kočevjem kot središčema regionalnega pomena, z medobčinskimi središči Grosuplje, Metlika in Trebnje ter z občinskimi središči Šentjernej, Škocjan, Straža, Mirna Peč, Dolenjske Toplice in Žužemberk.

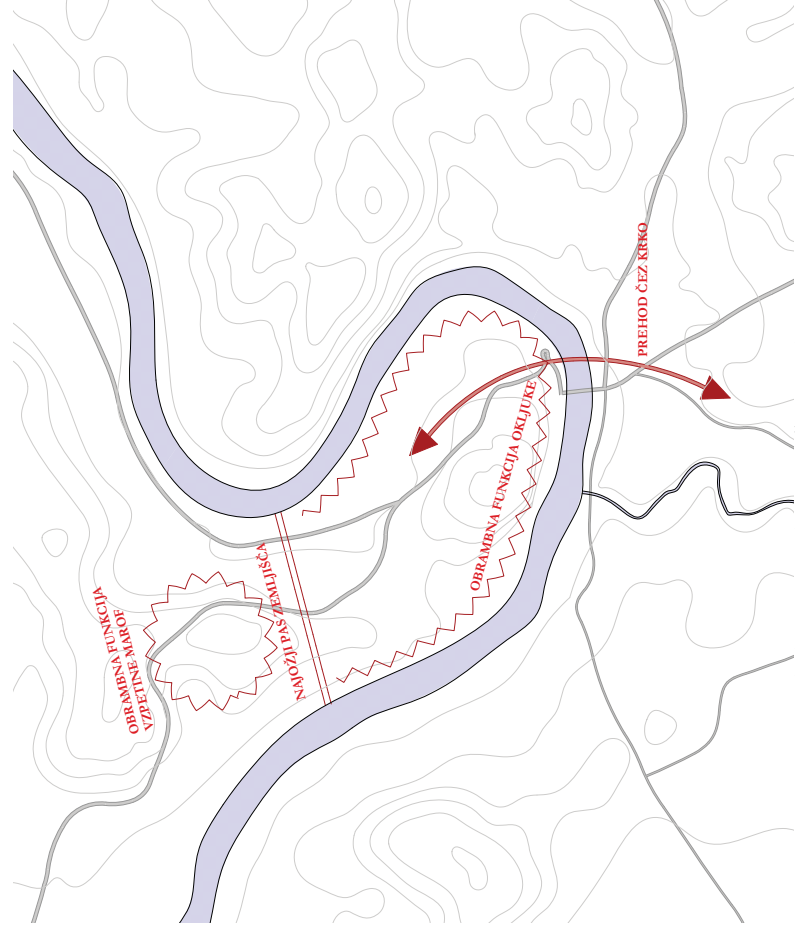
Položaj zgodovinskega mestnega jedra v prostorskem razvoju Novega mesta:

- Novo mesto se je zlasti od konca šestdesetih let prejšnjega stoletja pospešeno širilo izven svojih zgodovinskih meja proti okoliškim obmestnim vasem, ki so sčasoma postala del mesta, pri tem ohranila svoja stara naselbinska imena, s katerimi danes označujemo določen mestni predel oziroma predmestje, vendar nikoli niso bili jasno določeni prostorski in funkcionalni odnosi med novimi predmestji in zgodovinskim jedrom mesta.
- Zgodovinska območja Novega mesta so postajala vedno bolj nestabilna, s porušenimi družbeno-prostorskimi odnosi.
- Po osamosvojitvi Slovenije v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja se je proces siromašenja zgodovinskega mestnega jedra še dodatno okrepil, ko se je v spremenjenih političnih, družbenih in ekonomskih razmerah na eni strani uveljavljalo tržno gospodarstvo in z njim povezana selitev mnogih, zlasti centralnih dejavnosti iz mestnih središč v nova predmestja ob mestnih vpadnicah, tudi kot posledica spremenjenih lastniških razmerij in denacionalizacijskih procesov v mestnem jedru.

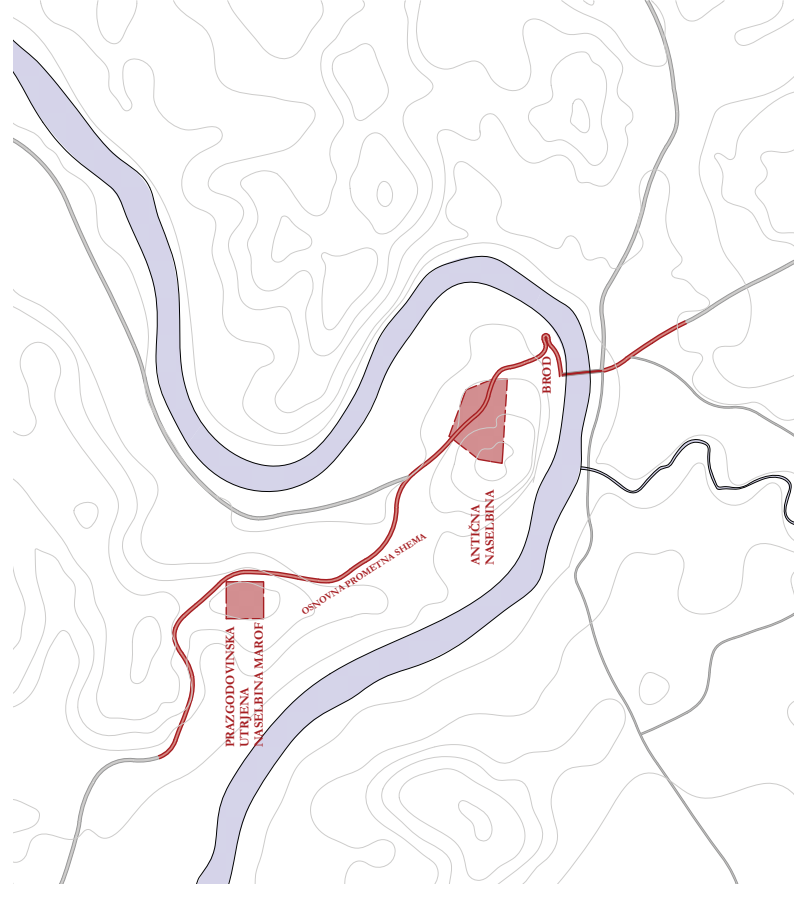

01-6.4.2 Lega spomenika v odnosu do okolice - topološka analiza (Pirkovič-Kocbek, 1982):

- Na poselitev Novega mesta na dvignjenem pomolu v okljuku reke Krke so vplivale na eni strani povezava med geografsko-topografskimi razmerami in možnostmi za obrambo (strateški vidik lokacije naselja) in na drugi strani naravne možnosti za vključevanje v prometne povezave (prometni vidik) z drugimi naselji (na politični, strateški, kulturni in gospodarski ravni).
- Pokrajina v okolici Novega mesta je izrazito razgiban kraški svet z grički, vzpetinami, dolinami in terasami po katerem se vije Krka in številni potoki.
- Na območju mesta je Krka ustvarila tri zaporedne okljuke, od katerih sta skrajna (Ragov log in Portoval) porasla z gozdom.
- Za poselitev so si tedaj prebivalci izbrali osrednjo okljuko, ki jo z zaledjem povezuje najožji pas zemljišča in jo varuje tudi največja vzpetina okolice - Marof.
- Razmeroma varne so bile tudi za kmetijstvo primerne lege na terasi nad Težko vodo, kjer se je razvila vrsta agrarnih naselij od Gotne vasi, Regrče vasi do Šmihela.
- Poleg topoloških značilnosti prostora je bila za nadaljnji potek naseljevanja v tem prostoru pomembna lokacija prazgodovinske utrjene naselbine na Marofu, ki je določila tudi še danes aktualno osnovno prometno shemo v prostoru, med drugim tudi cestno povezavo med Marofom in prehodom čez reko Krko, verjetno v obliki broda. Dejstvo je, da sta bili prazgodovinska in antična naselbina namočeni na levem bregu reke Krke, medtem ko sta bili halštadsko grobišče na nasprotnem bregu, na t.i. Znančevih nji vah in keltsko ob današnji Kandjski cesti.

List 3: Prikaz obrambnih danosti naselbine v rečnem okljuku.

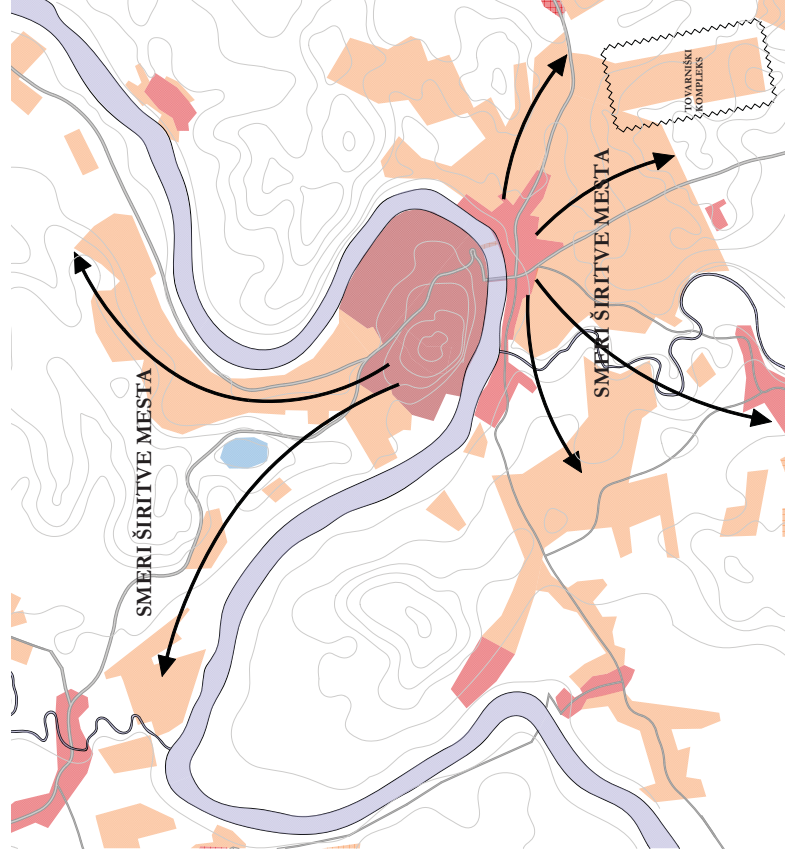
List 4: Prikaz poteka prazgodovinske prometnice skozi mesto.

- Znančeve njive so neposredno ob nekdanji lokaciji srednjeveškega broda in kasnejšega lesenega mostu ob Dolenjih vratih.
- Na mikrolokaciji broda oz. kasnejšega lesenega mostu je vplivala tudi topografija prostora, ki je omogočala (po današnji Pugljevi ulici) nezahteven spust iz pomola do rečnega obrežja, to pa je bilo lahko dostopno tudi na Kandjski strani.
- Teга cestno-prostorskega okvira se je držala tudi kasnejša rimska vicinarna cesta, ki se je od glavne ceste Emona-Siscia odcepila pri Karteljevem in je preko Marofa in mestnega okljuka vodila čez Gorjance (Petru, 1969).
- Na izredno razgiban teren mestnega prostora kaže tudi dejstvo, da se ožje območje Novega mesta razprostira na sedmih gričih: Marof (n.v. 228 m, pozidan le v vznožju), Drska (n.v. 225 m), zeleno mestno območje Ragovega loga (n.v. 223), Recljev hrib (n.v. 217 m), Sipčev hrib (n.v. 212 m) in Kapitejski hrib (n.v. 202 m).
- Mesto se je po drugi svetovni vojni skladno postopoma žarkasto širilo iz mestnega jedra ob glavnih zgodovinskih mestnih vpadnicah, strinjeno pa zaradi ugodnih topografskih razmer le v območju med reko Krko, Šmihelom, Regerčo vasjo in Gotno vasjo, vendar se je v to območje leta 1959 grobo vrnil tovarniški kompleks IMV (današnji REVOZ).

List 5: Prikaz sedmih novomeških gričev.

List 6: Prikaz smeri širitve Novega mesta.

01.6.4.3 Lega spomenika v odnosu do prometnega omrežja

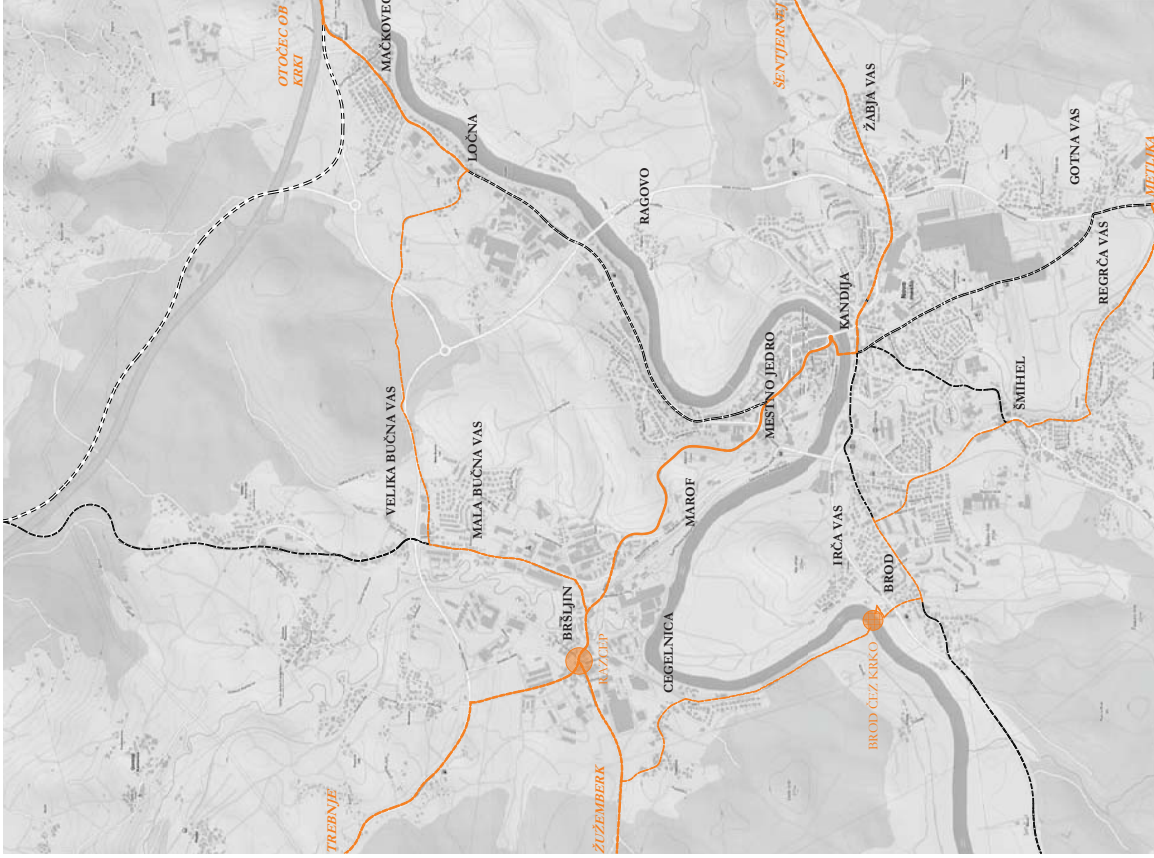

List 7: Antično prometno omrežje v širšem območju Novega mesta.

- Na nadaljnjo rast mesta in usodo zgodovinskega mestnega jedra je ob geografsko-topografskih razmerah vsekakor vplival razvoj in potek glavnih prometnic:
- V prazgodovini je ena glavnih povezav v današnjem slovenskem okviru (zveza za med osrednjo Slovenijo in Primorjem ter Posavjem oziroma Panonsko nižino) potekala prav po dolini reke Krke (Knez, 1976).
- V času rimske države je mimo novomeškega prostora potekala glavna rimska cesta Aquileia-Emona-Nevidunum-Siscia, s katero se je novomeško območje povezovalo s stranskimi (vicinarnimi) cestami:
 - a) Emona – Siscia – odcep Karteljevo – Marof – mestni okljuk – brod (pri kasnejših Dolenjih vratih) – Gorjanci;
 - b) Emona – Siscia – odcep Mačkovec – Bršljin – Zalag – Dolenjske Toplice s pododsekom: Groblje – brod čez reko Krko – Šmihel oz. Gotna vas – Gorjanci;
 - c) Novo mesto – Smolenja vas – Šentjernej – Velike Malence – Čatež (Truhlar, 1974).
- V srednjem veku sta bili pomembni zlasti dve prometnici daljinskega prometa:
 - a) Trebnje – Groblje – brod čez reko Krko (današnji mestni predel Brod na desnem bregu Krke) – Šmihel (kasneje Gotna vas) – Mehovo – Jugorje – Metlika. Po ustanovitvi Novega mesta je bila trasa preložena, tako da je dokončno potekala le skozi današnje mestno jedro.
 - b) Primorska – Bloke (oz. iz Ljubljanske kotline preko Rašče) – Žužembertk – Soteska – Bršljin, kjer se je razcepila v dva kraka:
 - 1) Ločna – Otočec ob Krki – Otok (Guttenwert) – Hrvaška;
 - 2) Novo mesto – Šentjernej – Kostanjevica na Krki.
- V srednjem veku so se pred Novim mestom stikale poti daljinskega pomena iz petih smeri, ki so se pred mestnimi vrati združile v eno samo cesto, ki je peljala skozi mesto.
- Prometna mreža v okolici Novega mesta je starejša od mesta samega, kar pomeni, da je bil ob ustanovitvi Novega mesta promet urejen tako, da se glavni tranzit ni mogel izogniti mestu in mestni mitnici, kar je bila ena od osnov njegovega gospodarskega razvoja.
- Okoli srednjeveškega mesta se je uveljavil izrazit radialen (žarkast) sistem prometnic, ki za današnji motorizirani promet pomeni precejšnjo oviro, saj le ta lažje poteka na pravokotni cestni mreži.

- Druga težava pri posodabljanju cestne mreže Novega mesta je, da je potrebno na več točkah premostiti reko Krko (Melik, 1964).
- V novem veku se osnovna prometna shema novomeškega prostora ni bistveno spremenila:
- V 16. in 17. stoletju je zaradi pomena Vojne krajine imela vodilno vlogo cesta proti Metliki in Karlovcu, katere pomen je upadel šele leta 1726, ko je bila zgrajena cesta od Soteske čez Črmošnjice v Belo krajino.
- Glavno prometno težišče se je postopoma preneslo na cesto Ljubljana – Novo mesto – Šentjernej – Zagreb.
- V drugi polovici 19. stoletja so ob prenovi glavne ceste Ljubljana – Zagreb na treh odsekih na novo trasirali cesto v Kandiji in Žabji vasi in jo naredili bolj položno.
- Izgradnja železnice 1894 od Ljubljane do Novega mesta in 1914 od Novega mesta do Metlike mestu ni prinesla takšnega napredka kakor nekaterim drugim krajem ob progi Dunaj – Trst oziroma ob gorenjski progi.
- Ob izgradnji železnice so speljali tudi novo cesto pod Marofom do železniške postaje v Bršljinu, s čimer je cesta čez Marof izgubila značaj glavne severne vpadnice v mesto.
- Z izgradnjo novega Kandijskega mostu leta 1898 so zgradili novo cestni odsek od Kandijskega križišča do današnje OŠ Grm, s čimer je izgubila na pomenu stara zgodovinska cesta, ki je potekala po današnji Resslerovi ulici do starega lesenega mostu in mestne mitnice ob Kandijski cesti.
- Po drugi svetovni vojni je bila v Novem mestu zgrajena ali rekonstruirana sledeča prometna infrastruktura:
 - a) Leta 1958 so zgradili avtomobilsko cesto Bratstva in enotnosti mimo Novega mesta, zaradi česar je izgubil na pomenu dotedanji tranzitni cestni odsek, ki je vodil skozi novomeško mestno jedro in po Kandijskem mostu na Zagrebško cesto in dalje proti Šentjerneju (leta 1993 je bila preimenovana v Kandijsko cesto).
 - b) z ustanovitvijo leta 1959 in kasnejšo širitvijo tovarne avtomobilov IMV, ki je zrasla na temeljih leta 1954 ustanovljenih podjetij Agroservis in Motomontaže, so sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja ukimili:
 - 1.) staro zgodovinsko tranzitno cestno povezavo, ki je vodila od Kandijske ceste čez Grm mimo Božjega groba (današnja Trdinova cesta) proti Gotni vasi (cesta je bila med Božjim grobom in Gotno vasjo makadirana):
 - 2.) dotedanjo glavno, z granitnimi kockami tlakovano Karloško cesto od Žab-

List 8: Srednjeveško prometno omrežje v širšem območju Novega mesta.

- je vasi (v križišču še danes stoji Plečnikov spomenik NOB) do Gotne vasi.
- c) zaradi širitve tedanje tovarne avtomobilov IMV v osemdesetih letih prejšnjega stoletja so ob izgradnji novega mostu v Ločni med leti 1975 in 1977 ter nove vzhodne obvozne ceste med Ločno in Žabjo vasio (današnja Levičnikova cesta) ter izgradnjo novega križišča v Žabji vasi sočasno ob vzhodnem robu tovarniškega kompleksa na novo zgradili Belokranjsko cesto med križiščem v Žabji vasi in Gotno vasjo.
- d) Leta 1980 so zgradili železniški tir z viaduktom v Šmihelu za potrebe tovarne IMV, malokdo pa ve, da je bila trasa rezervirana za nikoli zgrajeno železnico med Novim mestom in Šentjernejem.
- e) Leta 1991 je bil ob železniškem mostu zgrajen nov cestni most v Šmihelu po načrtih arhitekta Petra Gabrijelčiča.
- f) Leta 2001 je bila zgrajena severna obvoznica, današnja Andrijaničeva cesta.
- g) Leta 2006 je bila končana izgradnja avtocesta A2 mimo Novega mesta s sočasno izgradnjo dveh avtocestnih priključkov na vzhodni in zahodni strani mesta, stari priključek v Mačkovcu, vključno z rekonstruirano in na novo kategorizirano staro avtomobilsko cesto, pa je vključen v regionalno prometno omrežje.
- h) Leta 2011 je bila zaključena izgradnja nove Ljubljanske ceste mimo Velike Bučne vasi.
- i) Leta 2011 je bila zaključena izgradnja novega odseka Šmihelske ceste od Šmihelskega mostu mimo bolnišničnega kompleksa do Kandijske železniške postaje.
- j) Leta 2012 je bila rekonstruirana Ljubljanska cesta od krožišča z Andrijaničevvo cesto proti mestnemu središču.
- k) Decembra 2012 je Vlada RS z uredbo sprejela Državni prostorski načrt za državno cesto od priključka na avtocesti A2 Ljubljana - Obrežje do priključka Maline.
- Vse do industrijske dobe je bila mreža cestnih komunikacij enakovreden del mestne zasnove, z industrijsko revolucijo in ekonomskim razvojem pa so promet in njegovi tokovi postajali pomembnejši in so jih glede na potrebe reševali samostojno, marsikdaj tudi na škodo ostalih urbanih vsebin. Zaradi neposrednega ekonomskega učinka je bil cilj doseči čim večjo učinkovitost in pretočnost prometa.
 - Za Novo mesto je na eni strani značilno, da je še dandanes obdržalo staro

List 9: Današnja prometna mreža v širšem območju Novega mesta.

cestno in ulično mrežo, ki že v osnovi ne ustreza sodobnim prometnim standardom, po drugi strani pa se je kot dolenska metropola mesto po 1945 razvilo v pomembno slovensko industrijsko središče.

- Z izgradnjo železnice so se slovenska mesta razvila v sodobna urbana središča. Za razliko od mnogih drugih mest (Ljubljana, Maribor, Celje ...), v katerih sta bila smer razvoja in premaknitev težišča centralnih dejavnosti odvisna od lokacije železniške postaje, kar je imelo določene pozitivne vplive tudi na prometno razbremenitev mestnih jedr, se v Novem mestu to ni zgodilo tako zaradi odročnosti železniške postaje v Bršljinu kot tudi zaradi neugodnih geografsko-topografskih razmer.
- Določeno omilitev vse večjih prometnih zagat v mestu in ožji okolici je pomenila izgradnja novega Kandijskega mostu leta 1898, ki je do 1975, ko so zgradili nov most v Ločni in vzhodno obvoznico proti Žabji vasi, ter do izgradnje novega mostu ob starem železniškem leta 1991 nosil vso težo povezave med starim delom mesta na levi strani Krke in novimi mestnimi predeli na desni strani reke.
- V tem kontekstu je treba razumeti tudi večje gradbene posege v začetku petdesetih let 20. stoletja, ki so se izvajali po načrtih arhitekta Marjana Mušiča na Glavnem trgu in z izgradnjo spomeniškega kompleksa Na vratih predvsem zaradi povečanih prometnih in komunalnih potreb.
- Leta 2001 zgrajena severna obvoznica ni pomembno vplivala na zmanjšanje tranzitnega prometa skozi mestno jedro. To nalogo bi prav gotovo mnogo bolj uspešno rešila nova južna cesta, ki bi povezala območje Revoza oz. Žabje vasi z zahodnimi mestnimi predeli in tako razbremenila s tranzitnim prometom preobremenjeno Kandijsko cesto, posredno pa tudi mestno jedro. S pozidavo naselja na današnji Smrečnikovi ulici in prostora med Šmihelsko cesto in potokom Težka voda je bila tovrstna priložnost v dobršni meri zamujena.
- V Občinskem prostorskem načrtu (OPN) načrtovana južna obvoznica od Poganc do Velikih Škrjanč, kjer se naveže na prihodnjo zahodno obvoznico, je prav gotovo potrebna, bo pa v pogledu prometne razbremenitve mestnega jedra zaradi oddaljenosti prav gotovo manj uspešna.

01-6.5 Vrste naselbinskih jeder v Novem mestu

V območju Novega mesta obravnavamo štiri osnovne vrste naselbinskih jeder:

- 1.) ruralna jedra;
- 2.) zgodovinska urbana jedra;
- 3.) generična urbana območja;
- 4.) fevdalna posestva.

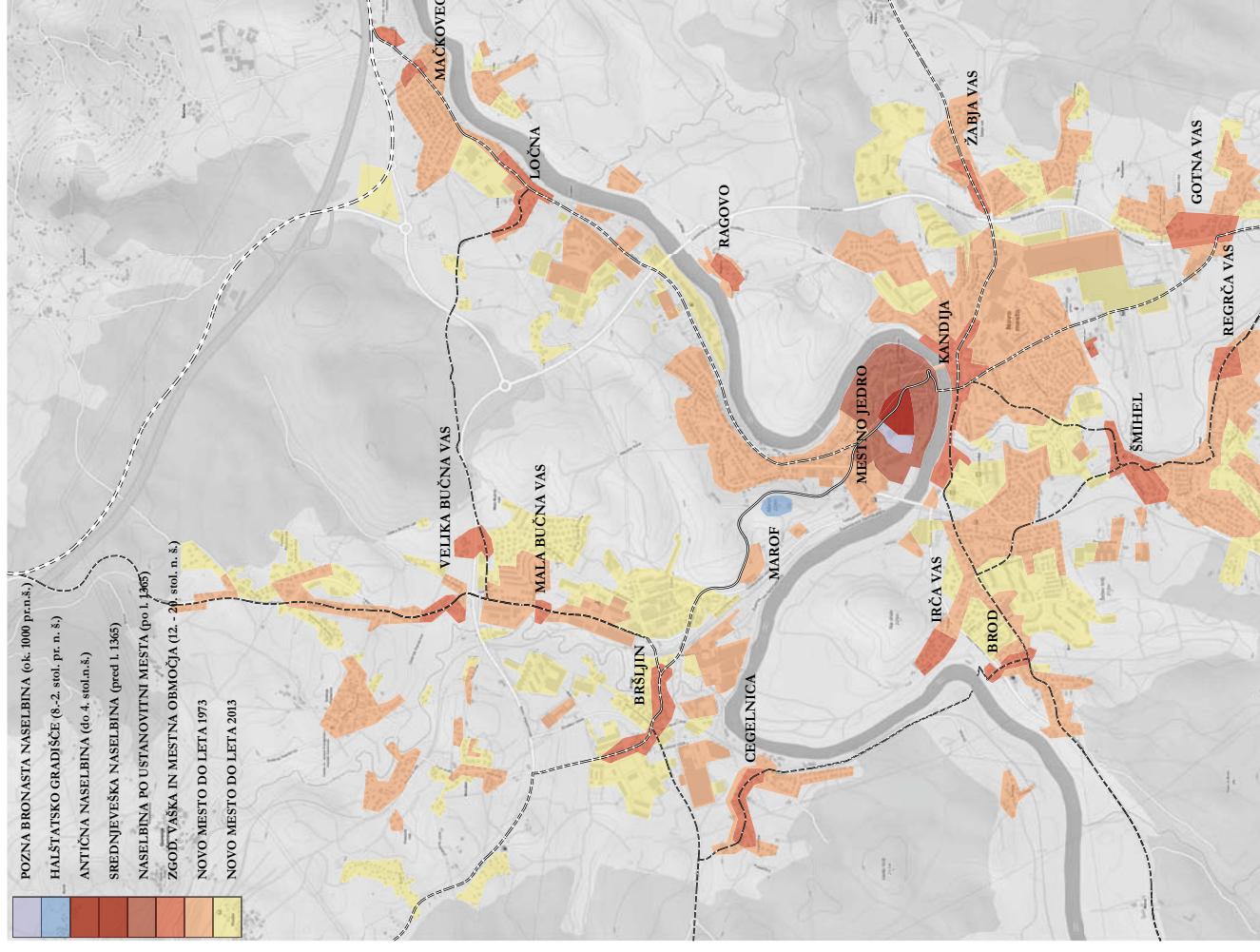

<p>01-6.5.1 Ruralna jedra (Pirkovič-Kocbek, 1982a):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Najstarejši so mestni predeli, ki so donedavnega imeli ruralni značaj in so po nastanku starejši od mestnega jedra. • Nekateri vasi se omenjajo že v prvi polovici 14. stoletja, vendar njihov postanek sega v obdobje fevdalne kolonizacije, torej v 12. in 13. stoletje. • Srednjeveške lokacije vasi nadaljujejo naselitveno kontinuiteto starejših obdobj, kar dokazujejo številne arheološke najdbe (npr. pri Brodu, v Bršljini, pri Cegelnici, pri Gotni vasi, pri Mačkovcu, v Prečni, pri Regrči vasi, pri Šmihelu, v Žabji vasi itd.) • Stara vaška naselja v novomeški okolici imajo cestno omrežje, ki je nastalo spontano. Ponavadi za takšne strukture rečemo, da imajo organske oblike. Večinoma so to zvezdasto in drevesasto oblikovane mreže, pri čemer so prve podvojena drevesa, druga pa se iz različnih vzrokov (največkrat zaradi topografskih okoliščin, na primer bližine vode) niso razvile v eno stran. • Manjša skupina vaških naselij ima bolj geometrijsko mrežo poti. Za to mrežo je značilno, da je bila urejena hierarhično in da se poti iztekajo v (približnih) pravih kotih. Najčistejši primer takšne mreže ima Regrča vas, ki smo jo uvrstili v načrtni kolonizacijski tip vasi, značilen za razviti fevdalizem. • Podobno, vendar manj strogo razporejene pa so poti v Raogovem, v Mačkovcu in v vasi Brod. Slednja ima tudi drugače pogojen nastanek: pravokotno na nekdanj glavno prometno smer, ki je potekala v smeri severovzhod-jugozahod, se je odcepil kratek prečni rokav, ki je vodil do brodišča; pravokotno manj pa se vežejo sekundarne vaške poti. Takšna zasnovana kaže na neagrarni zametek kraja, saj je njegov nastanek omogočila lega ob prometnem vozlišču. Šele ko je naselje izgubilo prvotno prometno vlogo, je prevzelo agrarni značaj. 	<p>List 10: Primer Šmihela.</p> <ul style="list-style-type: none"> • staro farno središče, omenjeno že v prvi polovici 13. stoletja, kot sedež župnije pa 1296; • franciscejski kataster izkazuje Šmihel kot izrazito gručasto vas nad Težko vodo, z domovi razporejenimi okoli cerkve; • iz vasi vodijo zvezdasto razporejene poti, ki povezujejo Šmihel z okoliškimi vasi in novomeškim predmestjem Kandija. 	<p>List 11: Primer Bršljina.</p> <ul style="list-style-type: none"> • gručasta vas, ki je bila naknadno vključena v regionalno cesto Mirna peč – Bršljin – Novo mesto, saj cesta skozi vas nima ravnega poteka, temveč se prilagaja morfologiji prostora; • vas je dobila sčasoma vlogo pomembnega cestnega križišča, saj se v vasi odcepijo ceste tudi proti Prečni in zgornjemu toku reke Krke, proti Mali in Veliki Bučni vasi oz. v smeri stare rimske ceste, kasnejše avtomobilske ceste Bratstva in enotnosti in današnje avtoceste A2, kot tudi v smeri Ločne. 	<p>List 12: Primer Regrče vasi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • edina izmed »mestnih vasi« z drugačno zasnovo: je značilen primer občestne vasi, ki je povzročila Šmihel z jedri inščico, in je verjetno nekoliko mlajšega postanka (13.-14. stoletje); • na občestnem delu ozkih in dolgih parcel stojijo hiše s pravokotno usmerjenimi stemeni na cesto.
--	--	---	---

01-6.5.1 Zgodovinska urbana jedra (Pirkovič-Kocbek, 1982a):

- Pod skupnim poimenovanjem zgodovinska urbana jedra razumemo tiste štiri točke v današnjem mestnem jedru, ki so imele vloge generatorjev prostorske rasti.
- Prvo naselbinsko jedro je bilo na Marofu, ki je obstajalo do 4. stoletja, vendar ima neposreden vpliv na nastanek in nadaljnji razvoj srednjeveške naselbine na okljuku reke Krke.
- Kapitelj je prav gotovo mestno območje z nepretrgano poselitvijo od pozne antike do ustanovitve srednjeveškega mestnega jedra, kar dokazujejo tudi arheološko odkrite skromne rimske naselbine na kapiteljskem vrtu.
- Predurbana srednjeveška naselbina ruralnega značaja se je pred ustanovitvijo Novega mesta 1365 razvila na območju današnjega Prešernovega in Florjanovega trga ter Muzejske ulice, kjer je bilo posestvo Nemskega viteškega reda (današnji Dolenjski muzej s Križatijo).
- Kandija je značilno mestno predmestje, pozidano s furmanskimi gostilnami za potrebe zadovoljevanja potreb prometnega tranzita, ki je na tem mestu z brodom, kasneje pa lesenim mostom prečil reko Krko in povezoval staro mestno jedro s cestnim omrežjem na desnem bregu reke Krke.

List 13: Prikaz zgodovinskih urbanih jedr.

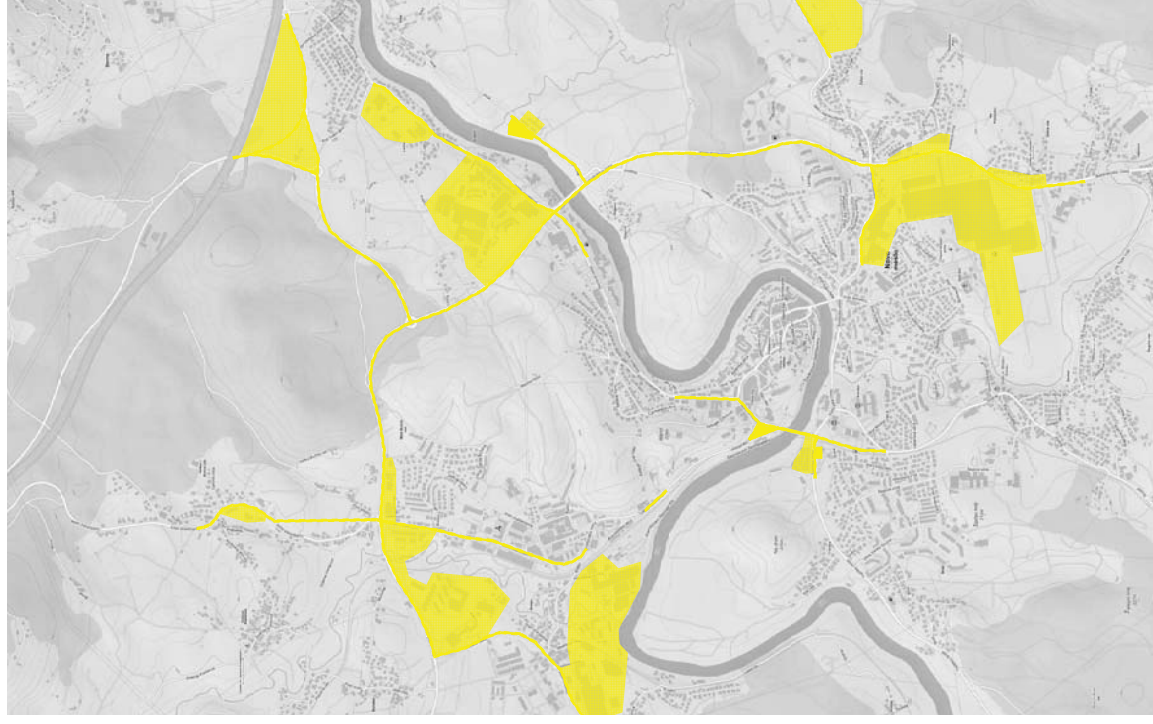
01-6.5.3 Generična urbana območja :

- Generično mesto: brezoblično mesto splošnega stila, ki izraža globalne procese; brezoblična decentralizirana struktura, ki jo poraja infrastruktura; generično mesto je mesto, osvobojeno ujetništva središča, prisilnega jopiča identitete; generično mesto je prelomilo s tem destruktivnim krogom odvisnosti: je samo še odsev sedanje potrebe in sedanje zmožnosti; generično mesto je mesto brez zgodovine, dovolj veliko za vsakogar; generično mesto ne potrebuje vzdrževanja: če postane premajhno, se pač razširi, če se postara, se ga pač na novo zgradi; generični mestni prostori so industrijske in obrtne cone, trgovski centri, prometnice, komunikacijska vozlišča, itd. (Koolhaas, 1999).
- Glavna urbanizacije se skladno s topološko-geografskimi razmerami dogaja vzdolž cest, ki iz središča vodijo v različne smeri. Priča smo t.i. zvezdastemu modelu urbanega razvoja, ko stanovanjske soseske, trgovski centri in gospodarske dejavnosti zapolnjujejo praznine med obstoječimi predmestji in urbaniziranimi vasmi, ki so skonstruirane ob teh vpadnicah, vmes pa ostajajo t.i. zeleni klini.
- V območju praviloma starejših mirnih stanovanjskih območij nastajajo nova urbana vozlišča z mešano rabo relativno visoke gostote.
- Na robu mesta se gradijo nakupovalna središča, kjer je tudi populacijsko težišče sodobnega mesta. Omogočajo dostopnost, ki postaja vse pomembnejši element življenja v mestu. Nakupovalna središča postajajo nova urbana vozlišča, kar pomeni, da imajo poleg oskrbne še socialno (postajajo območja socialnih stikov med ljudmi) in simbolno funkcijo (velikost in urejenost nakupovalnega središča postaja razpoznavni element mesta) (Drozg, 2001).
- Zgodovinska urbana jedra (vključno z zgodovinskimi predmestji in nekdanjimi ruralnimi naselji) vse bolj postajajo obrobja mesta, sodobna predmestja pa nova mestna središča, ki prevzemajo vrsto urbanih funkcij, ki so bila tako rekoč še do nedavna v pristojnosti zlasti zgodovinskega mestnega

jedra. Očitna je tudi vse bolj zabrisana meja med mestom in podeželjem, tudi kot posledica vse večje mobilnosti prebivalstva in spremenjenih bivalnih navad, ki v postindustrijski dobi vključujejo bistveno večjo mero fluidnosti oz. nestalnosti kot nekoč.

List 14: Primer industrijskega območja Tovarne zdravil Krka d.d.

List 15: Prikaz generičnih območij v Novem mestu.

01-6.5.4 Fevdalna posestva:

- Območja gradov Grm, Mostek in Kamen so danes vključena v mestni organizem: območje Grma je vključeno v stanovanjsko sosesko, Kamen in Mostek pa v novomeški bolnišnični kompleks. Podobna usoda čaka tudi območje graščine Graben, ki je zanimivo za širitev mesta proti vzhodu.

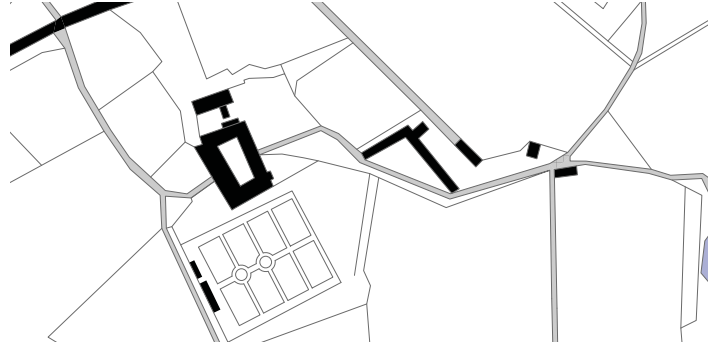

Grad Grm s posesijo Kmetijske šole Grm iz časa med obema vojnama. INDOK center Ministrstva za kulturo.

Gradova Kamen in Mostek pred prvo svetovno vojno. Arhiv ZVKDS OE NM.

List 16: Primer gradu Grm.

List 17: Primer gradu Mostek.

List 18: Primer gradu Kamen.

